NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXVII. ÉVFOLYAM. 1906. JUNIUS. VI. FÜZET.

A RÉGI «ÚJ ÉLET.»*

Mélyen tisztelt hölgyeim!

Az etikai kultura törekvései s a feminizmus kilengései közt sok gondolat cikkázik bennünk s a nem-kész világnak lázas hangulata szállja meg a lelket; a haladás reményei illuziókkal, a logika clairvoyance-szal, a szenvedélyek vádakkal váltakoznak; idealizmus, realizmus, materializmus, romanticizmus kavarog egy üstben. Új intézményeket sürgetnek, új nemzedéket, új társadalmat akarnak nevelni, melyben elváltozik hivatás s életpálya s azzal együtt psziche, fizis, fiziologia és pszichologia; remélik, hogy új alapokra fektetik majd az etikai s a szociális világot s ezzel tán meg is teremtik azt a «tertium genus»-t, mely nem férfi, nem nő a mai értelemben, hanem valami más s különb is ezeknél.

Ezt akarom én is, a «különb-embert» akarom s keresem; embert, ki ne büszkélkedjék, hogy férfi s ki ne panaszkodjék, hogy asszony; akarom s keresem azt a fölényes s fölséges embert, kinek tipusát férfiban, asszonyban egyaránt ki lehet alakítani. De nem vagyok romantikus, hanem realista; mikor e tipust keresem, nem térek vissza a múltba, az elvesztett paradicsom útjaira, s nem úszom a jövőnek rózsafelhőin Utópia felé. Tudom, hogy ezt a fölényes a fölséges embert itt és most kell megteremtenem, hogy ennek a legrealisabb idealizmusnak teremtő szelleme rendelkezésemre áll s jelenben, nem pedig a rózsás jövőben, alakíthatom ki a különb-embert világnézetben, erkölcsben, jellemben.

* A fővárosi tanítónőknek az új városháza dísztermében, május 26-án tartott előadás, melynek lapunk számára való szíves átengedéséért ez úton is hálás köszönetünket fejezzük ki. *Szerk.*

Eszményem tehát a fölséges élet, — s hitem, hogy az életet én itt és most élhetem. Az élethez lélek kell, a fölséges élethez fölséges lélek kell. Üljetek le, pihenjetek meg a városban — mondja az Úr Jézus az ő tanítványainak — míg nem öltözködtök magasságbeli erőbe. E magasságbeli erő a Szentlélek. Mindenkinek szól ez intés: ülj le, merülj el s öltözködjél erőbe. De én azt a magasságbeli erőt itt *mélységbeli erőnek* mondanám inkább. Ülj le a mélység párkányára, annak az idegenszerű, néha sekélynek látszó, máskor éjféli sötétséget rád borító mélységnek párkányára, mely a te öntudatod, — mely éjnek látszik első tekintetre, de bűvös, csodálatos világ rejtőzik benne, mely semmiségnek tünik fel, de ha az öntudatra ébredés érző idegeivel nyúlsz hozzá, kigyúlnak szinei, fölébrednek néma hangjai, föltámadnak holt energiái s eltöltenek téged a mélységnek erejével. A mélység ereje alatt minél *mélyebb öntudatot értek,* kiváltkép *három nagy ténynek* s *három nagy kötelességnek öntudatát;* ki e három tényt megragadja s e három kötelességet nagylelkűen teljesiti, az a különb-ember tipusának kialakitásán dolgozik.

Az első s a legnagyobb tény az élet, az én életem, mondjuk, az én lelkem: nem a világ, hanem én, — nem a munka, a hivatás, a sikerek, a társas lét, hanem én, én magam s magamban. Legnagyobb tény s legnagyobb érték. Titka, büvös telepe s kiindulása az én világomnak. Az a külső, hatalmas, fizikai világ érinti az életet: engem; az élet felel, rezgésekre szinekkel, levegőhullámokra hangokkal, chemiai elváltozásokra az illat, a zamat érzéseivel. A valóság szinekbe, fénybe öltözik; hangos lesz, édes lesz az élet érintéseitől. Ugyanez a lélek öntudatának felsőbb fokain új értékeket léptet föl: *igazságot, szépséget, jóságot.* Fölkelti s kiemeli a valóságból az eszmei tartalmat s rendszerbe foglalja. Repül, száll a valóság fölött s szisztémákat alkot; eszmévé válik benne az érzéklet s kivillannak gondolatai. Minden gondolat nagy titok s nem annyira azt kell csodálnunk, hogyan villan ki a Newton-i föltalálás, a Shakespeare-i v. Leibnitz-i alkotás gondolata, mint inkább azt, hogy

egyáltalában hogyan s honnan támad s villan ki a gondolat. A gondolat világában hegyek hegyek fölött emelkednek s mélységekből nyilnak mélységek s az ember azt a benyomást veszi, hogy még mindig vándorútjának kikezdéseinél tartózkodik végtelen perspektivákkal szemeiben s végtelen hivatással lelkében. E hivatást útba igazítja a *jóság* és *szépség* fölséges világa: eszmények néznek le ránk itt királyi szuverenitással s diktálják kötelességeinket; célokat tűznek elénk, melyeket el nem felejthetünk; utakra állítanak, melyek meredekek s fárasztók s mi mégis vissza-visszatérünk azokra; érezzük, hogy ezek a mi hazavágyó lelkünk útjai. Ime igazság, jóság, szépség; nagy, való világ s ezt a világot magamban hordozom; bennem, lelkemben bontakozik az ki; bennem alakul ki, bennem virágzik ki; ez gazdagságom s hatalmam, voltakép pedig megfordítva van: *én vagyok a világ, a valóság kincse s értéke, énmagam.* Ez öntudatra kell ébrednem s fölszabadulok s szuverén leszek; ez öntudat nélkül a különb-ember útjára rá nem nyithatok.

A második nagy tény összefügg az előbbivel, az az erőnek öntudata. Én tudok, én birok, én akarhatok s ha akarok, királyi s isteni lehetek. Mint ahogy szememben kigyulad a fény s szinekbe öltözik a világ: úgy az érzület s a lelkület belső világát én alakíthatom magamban; lehetek sötét, hideg, hangulatlan és üres, vagy lehetek világos, derült, erőteljes s bátor lélek. Ijesztő s kinos lehet belső világom vagy szépségbe s napsugárba öltöztethetem azt. Táborhegyek, a boldogságok hegyei lehetnek gondolatláncaim, vagy bolyonghatok a kisértés hegyein s pusztáin. Kételkedhetem eszményeimben s az erkölcsi törvényben s elsötétülhet lelkem s kedvem pesszimizmusban s erkölcsi azaz hogy inkább erkölcstelen tehetetlenségben. Kár lesz értem, kár ezért a szenvedő, sötét létért; de hát miért nem emelkedem föl az eszmények szeretetéhez s miért hagyom lefokozni erkölcsi erőmet, ezt a teremtő hatalmat a millieu-elméletek passzivitásával. Fölléptethetem magamban a legnagyobb tettet, a jó, nemes, őszinte akaratot; belefektethetem életembe az erkölcsi értékeket; dolgozhatom erkölcsi kötelességeim teljesítésében

szívvel-lélekkel s ezáltal egyre jobb, nemesebb, derüsebb, tisztább s egyszersmind erősebb leszek. Miért ne tenném? Miért ne akarnék erős lenni s boldog? A hernyó selyemszálat sző nyálából, csodálatos szálat; fonál, szövet, suhogó, ragyogó öltözet lesz belőle; no hát a lélek is oly csodálatos értékforrás; fénysugárt bocsáthat ki magából; kiszőheti az erkölcsi erőnek s szépségnek aranyszálú hálóját s azzal boríthatja be az alaktalan, és küzdelmes létet. Erős a lélek, ha fölébred; szembeszállhat élhetetlenséggel, lelketlenséggel, alávalósággal, gyöngeséggel; bírja, győzi, miért ne tenné!?

A harmadik nagy tény, mellyel az előbbi kettőt össze kell kapcsolnunk, mert alapjukat képezi, az Isten öntudata, mondjuk az Istenről való meggyőződés, az Istennel, mint minden életnek forrásával való eleven összeköttetés. Magamon át, a bennem kitáguló lelki világon át nézek az Isten arcába. Eszmék, eszmények, erkölcsi törvények nekem szétfoszló ködképek nélküle. Lelkem s az erkölcsi világ nagy valóságának forrásozó mélysége Ő. Vele összeköttetésben állok s élek; nem vagyok neki kicsi. Értékem vele való rokonságom; szentségében osztozom erkölcsi érzékem s kötelességtudásom révén, s érintkezem is vele. Ő vonz engem, mikor az imának magnetikus erejében hozzá emelkedem s ugyancsak e vonzalmaimban egyre tisztább s igazabb s az élet kialakítására erősebb leszek.

Ezt tovább nem fejtegetem, nehogy túlságos ideálista-színben tünjek föl, hanem sietek ez ideálizmust realizmusban kiváltani s a nagy öntudat elé a nagy kötelességeknek teljesítését kitűzni. *Nagy kötelességeimet is három pontban foglalom össze.*

Az első a mély, lelkes odaadás az eddig fejtegetett eszmékbe s eszményekbe, azaz hogy nem eszményekbe — keveset mondtam, — hanem valóságokba. Isten, értelmi, erkölcsi világ, akarat, szépség, szeretet, örök cél, boldogság, nekem csupa valóság; nem személytelen valamik, hanem valakik; két szóval jellemezhetem: Ő és én. Azaz, Ő nem maradt meg transzcendentális elszigeteltségében; nem rejtőzött a létnek sűrű, nehéz fátyola mögé, hanem lejött hozzám; a természet mögül kilépett

a történelem útjára; érintkezett, beszélt velem, odaadta magát nekem; fölrázott álmomból, szemembe nézett s szólt hozzám: «te, már csak gondolhatod, hogy szellem szellemből el nem szigetelődik s élet élettel szemben el nem zárkózik, hanem egymáshoz lép, egymásba ömlik s egyesül. «Én, a végtelen élet, a szeretet gravitációjával közeledtem hozzád, léptem feléd, testvéreddé lettem; nézz rám s szeress belém: Én Krisztus vagyok! S amint hegyekre nem menekszel s pusztaságba kulturádból s üregekbe otthonodból: úgy ne lépj ki a történelemből a természetbe, hanem a történelemben, az emberi élet folyamában keress föl engem, ott rám találsz!» Tehát eszmék, események helyett én édes, erős, meleg életet, Krisztust mondok. Aki ettől elfordul, hamar kiábrándul; azon veszi magát észre, hogy eszményei közt a hervadás ijeszt. Mint mikor az akácfasor virágos ágaiba beleül a gőzmozdony piszkos, fojtó füstgomolya, megszürkül a virágfürtök hava s elakad illatuk; mint mikor észrevesszük, hogy a menyasszony fátyola szemfödőből van szabva, nem tehetünk róla, de úgy látszik, hogy arcának ihletettségében a halál sápadtságát látjuk: úgy hervad el minden eszményünk, ha személytelennek gondoljuk; az illuzió kisért virágai közt s a mennyasszonyi fátyol alatt sötétlik az enyészet. Tehát *odaadás kell az eszményi, élő világba!*

A második kötelesség, hogy ez odaadásunkat a reális életben hűen s következetesen átéljük. Nem álmodni, hanem élni akarjunk. S ez a föladatunk oly sürgős legyen, hogy ne késlelkedjünk vele egy percig sem, hanem fogjunk hozzá mindjárt, még ma. Nem várunk vele, míg a filozófiák ledarálják kevés lisztjüket és sok korpájukat; nem várunk vele, míg a tudomány, a tudományos etika fölépíti a Mæterlincktől emlegetett «temple enseveli»-t. A mi templomunk nincs lerombolva s nem a tudományos etika vezet el minket az élet útjaira. A bölcseség, mely az élet művészete, kezdet óta kiséri az embert. Az iskolák filozófusaira az életnek nincs szüksége; ők csak a festéket s az ecsetet szolgáltatják. Igazi bölcs csak az lesz, ki erőteljes s bensőséges életformát alkot s ezt nem betűkkel s nem tanokkal

kell megcsinálni, hanem tényekkel, a tiszta, lelkes, nagylelkű, istenes élet tényeivel. Át akarom élni az Istenhez való ragaszkodást, a bizalmat, a szeretetet, az emberek iránt való jóindulatot; átélni akarom, nem átgondolni; nem tudni, hanem élvezni akarom. A gondolat, melyet át nem élek, nem az enyém; idegen, a másé; kényszerzubbony az rajtam s én szenvedek alatta; szeretnék már élni s nem teherhordó lenni, akár igával nyakamon, akár konvencionális, üres fogalmak jármában.

Harmadik kötelességem, hogy magamnak éljek. Sokféle szolgálatban vagyok lekötve; szolgálom az életföntartást s keresem a kenyeret; szolgálom a társadalmat, a társas életet s belefektetem erőimet a kultura műveibe s munkáiba. Dolgozom azon, hogy a világ jobb, nemesebb legyen s hogy mindennemű szükségletnek s szenvedésnek megteremtsük enyhítését. Lelkesülök s áldozok a biztató kilátásért, hogy ember emberhez közelebb jusson s hogy egymás bajait ne csak érezzük, hanem részvéttel s áldozatkészséggel enyhítsük. Jobb embereket akarunk nevelni s társadalmat, mely szerveiben s intézményeiben segítse a szenvedőket; ez lesz az igazi kultur-társadalom, melyet majd megkörnyékez a kisértés, hogy úgy-e mégis csak sokkal jobbak vagyunk mi, mint voltak atyáink, jobbak, mert van érzékünk a baj s a szenvedés iránt s vaknak, hülyének, betegnek, szegénynek menhelyet nyitunk. Szívesen elismerem a kulturális társadalom sokféle szolgálatát, de azért mégis készakarva ráutaltam s rámutattam a minket környékező kisértésre, hogy a jóságot, az erkölcsi kiválóságot kulturintézményekbe, tehát művekbe fektetjük. *A jóság nem a művekben, nem az intézményekben, hanem az átélt s átélvezett belső világban van!* Csak az élhet magasabb erkölcsi szintájon, aki önmagában éli át céljainak, motivumainak, szeretetének tisztaságát, önzetlenségét és szépségét. Ezt mindenütt s mindenkor s a kulturának minden fokán megtehetjük: a klasszikus világban épp úgy, mint a középkorban, a renaissance-ban épp úgy, mint a mai Európában s mindenütt s mindenkor megfeledkezhetünk róla, akkor is, ha majd minden vakról, bénáról s rokkantról gondoskodik a törvény-

hozás. Szóval, nem a törvény, nem az intézmény, nem a kultura teszi, hanem a belső, mély, szerető átérzés. A morális nem jog, hanem lélekérzékenység s lelki, belső tevékenység oly értékek körül, melyek tisztára s kizárólag az enyémek; ország, melyet szem nem látott . . . menyország.

Ez életre buzdítom föl Önöket m. t. hölgyeim! Erre szólít föl a világ, erre a történelem; az egész történelem nem egyéb, mint nagy «invitatorium vitae»; præludium az igazi, az egyéni életre! *Ez élettel gyógyítunk majd,* mert nem mint predikátorok, hanem mint próféták járunk körül. Nem szavakkal tanítunk s gyógyítunk majd, hanem tiszta, szép, belső életünknek kiárasztásával. Az élet infekciója áramlik majd belőlünk; ruháinkról nem száll szét pergamentek s papirusok pora, hanem a tavaszi mező illata s aki szemünkbe néz, annak nem is kell mondanunk, mert látja s érzi, hogy az élet, a tisztaság, a hit, a becsület, a szeretet, az öröm, kitartás, türelem s áldozatkészség tölti el lelkünket. Ez a «különb-ember» élete; aki ezzel be nem éri s mást keres, kincset dob el s mindent veszít, mert élni elfelejt.

Székesfehérvár. *Prohászka Ottó.*

AZ EGYÜTTISKOLÁZTATÁS KÉRDÉSÉHEZ.*

— Egy pszichologus hozzászólása. —

Ujabban mind emlegetettebb kérdéssé válik iskolai körökben a *coëducatio*, a fiúk és leányok együttnevelésének, az *együttiskoláztatásnak* kérdése. Nem lesz érdektelen ép azért, azt hiszem, a kérdést egy kicsit pszichologiai szempontból is szemügyre venni s meg fogunk győződni, hogy ha talán eleinte idegenkedünk is e kérdéstől, még sem olyan különös, amire a *coëducatio*, az *együttiskoláztatás* mozgalma törekszik, sőt, hogy ez a legtermészetesebb valami.

Mindenekelőtt szemügyre kell vennünk itt a férfi és női jellem különféleségét ép pszichologiai szempontból. A férfi és női jellem, a férfi és nő pszichologiája teljesen különböznek. A férfit főleg az akarat ereje, a határozott jellem teszi férfivá; viszont a nőt érzéseinek finomsága, a valamivel egész lelkének odaadásával való gyöngéd foglalkozás teszi nővé első sorban. Ez már a természettől így van rendelve, mert valóban az érzés, gondolkodás, akarás különféleségei, a pszichologiai jellemvonások is akár — a biologiai nyelvén szólva — másodlagos sexualis jellemvonásoknak tekinthetők.

Vegyük már most tekintetbe a jellembeli, pszichologiai különbségeket, amelyekre itt rámutattunk, oly körülmények kö-

* A coëducatio kérdését kimerítően tárgyaltuk folyóiratunk számos füzetében. Ezt a rövid hozzászólást abból az alkalomból közöljük, hogy a Feministák egyesülete a kérdést újra napirendre hozta. A coeducatiót elfogadhatónak tartjuk magunk is mindenütt, ahol arra elkerülhetetlenül szükség van; de nem tartjuk olyan nevelési ideálnak, melyre mindenáron törekednünk kellene. A Feministák törekvését is csak amennyiben a leányiskolák hiányát törekszik a coeducatio megengedésével pótolni, ismerjük el részünkről is jogosultaknak. *Szerk.*

zött, mikor egymásra pszichologiai hatással lehetnek, Egész lelki életünknek ugyanis talán legjellemzőbb vonása, hogy a körülvevő környezetnek folytonos hatása, sugalmazása, *suggestiója* alatt áll. Ez alapvető tulajdonsága a pszichikai mechanizmusnak. E tekintetben tehát egészen más pszichologiai hatások fognak érvényesülni, ha a fiúk és leányok elkülönítve iskoláztatnak, s viszont megint egészen mások, ha együtt nevelődnek. Ez bizonyos.

Kérdés már most, milyenek lesznek azok a pszichologiai hatások, amelyek akkor érvényesülnek, ha a fiúk és leányok együtt nevelődnek. Erre nézve még egyszer szemügyre kell vennünk a férfi és női jellem sajátos pszichologiai különbségeit. S akkor azt találjuk, hogy e jellemkülönbségek egyben megfelelnek egymásnak, tudniillik abban, hogy egymást természetszerűleg *kiegészítik*. Ami megvan az egyikben, hiányzik a másikban, és viszont. Hogy csak egy példát ragadjak ki a sok közül, a kitartó akaraterő megvan a férfijellemben, ez esetleg nyers és érdes alakban is nyilatkozhatik a körülmények szerint. Viszont az érzés finomsága, nemessége jellemzi a nőt. Ime, ezek oly jellemvonások, melyek határozottan kiegészíthetik egymást. Már most az együttiskoláztatásnál, az együttnevelésnél ez egymást kiegészítő jellemvonások csak *jótékony* hatással lehetnek egymásra. A fenti példát folytatva, a férfijellem kitartó akaratereje csak jótékonyan hathat példájával a gyengébb, hamarabb csüggedő, ernyedő női jellemre s így a leányok határozottabb, életrevalóbb jellemekké fejlődhetnek. De viszont a női jellem érzésének finomsága, nemessége példa gyanánt mindig csak finomítólag hathat a nyers, érdes férfijellemre. És valóban így is van tényleg e pszichologiai kölcsönhatás, ha fiúk leányok társaságába kerülnek. Ezt a mindennapi életben is, aránylag elég rövid ideig tartó együttlét után is tapasztalhatjuk. A fiúk finomulnak, pallérozódnak, művelődnek, a nyersebb, érdesebb jellemet levetkőzve, a férfit jellemző akaraterő bizonyos finomabb és mégis önérzetesebb alakot ölt. A leányok meg életrevalóbbakká válnak, jellemükben jobban megerősödnek, határozottabb

jellemekké válnak, mely a női jellem eredeti gyöngeségét is jobban tudja felhasználni, jobban érti, hogy ép gyöngeségében rejlik sajátos ereje.

Ez a jótékony, egymás jellemét így természetszerűleg kiegészítő, nevelő befolyás, szóval az a *jótékony jellemképző hatás*, mely ép *egészséges, életrevaló jellemeket* nevel, formál, ez határozottan igen jó oldala, és nagy előbbrevalósága az együttiskoláztatásnak. Így látjuk ezt Amerikában, sokkal életrevalóbb jellemeket formál akár a férfi, akár a női jellem szempontjából. De már Európában is így van a finnek és svédek közös iskoláiban.

Sokkal életrevalóbb, határozottabb jellemek fejlődhetnek az együttiskoláztatás, az együttnevelés útján. Hiszen ez oly természetes is. Már Goethe megmondotta, hogy míg a talentum a magányban fejlődik, addig a jellem, a charakter az emberek közt, a társaságban fejlődhetik csak ki. A leghatározottabb, legéletrevalóbb jellemek pedig csakis a legtermészetesebb viszonyok közt, nem egyoldalú férfijellemek közt, sem pedig egyoldalú női jellemek közt, hanem csakis a férfi és női jellem egymást oly jótékonyan kiegészítő, formáló pszichologiai kölcsönhatásai közt fejlődhetnek, formálódhatnak.

A legélesebben látjuk az ép homlokegyenest ellenkező nevelésmódnál tapasztalt hiányokból e pszichologiai kölcsönhatásoknak valóban jótékony voltát. Az ellenkező nevelésmód legtúlzottabban érvényesül a konviktusokban, internátusokban, intézetekben. Nos ha valóban ily elszigetelten történik a nevelés, a jellem egyoldalúsága s egyoldalú fogyatékosságai szembeszökők úgy a férfi mint a női jellemnél. Így van ez a diákkonviktusokban és a leányinternátusokban is. Az életrevalóság bizonyos hiánya jellemzi ezeket. Ily elszigetelt nevelés mellett a fiúk nyersekké, bárdolatlanokká válnak vagy túlidealistákká, a leányok pedig könnyen gyámoltalanokká, bátortalanokká vagy esetleg túlmerészekké válhatnak. Határozatlan, félszeg jellemek ezek még, melyeket csak azután, mint mondjuk, az élet csiszol ki, az élet formál a maga módjára, az élet tesz életrevalóvá,

de hogyan, megint csak a férfi és női jellem egymást jótékonyan kiegészítő, formáló, pszichologiai kölcsönhatásai révén. E természetes, egymást kiegészítő pszichologiai kölcsönhatások küzdelmében fejlődhetik ki csak, edződhetik meg csak az életrevaló, határozott, egészséges, egyoldalúságát levetkezett, nem hiányos, természetesen egész, s ép ezért életrevaló jellem.

E jótékony, egymás jellemét így természetszerűleg kiegészítő, formáló befolyás, e *jótékony jellemképző hatás*, amely egyedül hozhat létre egészséges, életrevaló, egész jellemeket, ez szerintünk a főerősség az együttiskoláztatás mellett. E pszichologiai erősség a pozitiv erősség, mely mellette szól. De ezt kiegészítik a negativ erősségek. Negativ erősség, amint láttuk, hogy az elszigetelten, külön iskoláztatás mellett *teljes hiányát* találjuk az *ilyen magától történő egészséges, pszichologiai jellemképződésnek*, hogy az *ily jellemek kisfokú életrevalósága*, egyoldalúsága, határozatlansága *nyilvánvaló*.

Így tehát a *jellemképzés természetes pszichologiai folyamata* az a fő szempont, mely itt valóban minden tekintetben az együttiskoláztatás mellett szól. A *jellem természetes nevelése* csakugyan ezt tartja kivánatosnak és a teljesen elszigetelő rendszer ellen szól. Ha az életnek akarunk nevelni, ha életrevaló jellemeket akarunk, kövessük is az élet természetes útját s ne szigeteljük azt el egymástól, amit az élet sohasem szigetelt el így, az egymást oly jótékonyan kiegészítő, formáló és nevelő férfi és női jellemet ép a legerősebb jellemfejlődés idejében, a fiatalságnál.

Ép ily természetes pszichologiai okok szólnak amellett, hogy a legalsóbb fokon, ne csak a kisdedóvóban, hanem még az elemi iskolában is a tanitást nő vezesse, mert a fiúnak több szüksége van emberszeretetre, azaz hogy megtanulja érzésből, érzés útján igazán szeretni az emberiséget, faját, mint bármi másra. S ezeket az érzéseket csak a női jellem, a női lélek képes átplántálni bizonyos részben öntudatlan hatással a fejlődő fiatal lélekbe.

Budapest. *Dr. Positivus.*

JAVASLAT A VERES PÁLNÉ LEÁNYISKOLA SZERVEZETÉRŐL.*

Nagyságos Asszonyom!

Megköszönve a bennem helyezett kitüntető bizalmat, szíves felszólítására előterjesztem javaslatomat a Veres Pálné leányiskola szervezetéről. Amit az alábbiakban bemutathatok, nem egyéb vázlatnál, amely csupán az általános szempontokat emeli ki, a főbb irányelveket jelöli meg és a keretet határolja körül. A szervezet részletes kidolgozásának akkorra kell maradnia, ha ezekben az alapvető dolgokban meg van már a megegyezés. Ez a későbbi feladat nehezebb is, több felé is ágazik, semhogy megoldására vállalkozhatnám. Nagy szerencsémnek vallom azt is, hogy e szép mű alapozásának munkájában részem lehetett.

Ha jól értettem meg Nagyságos Asszonyomék szándékát, a Veres Pálné leányiskola felállítása nem annyira reformot jelent, mint inkább visszatérést a Nőképző-Egyesület eredeti programjához. *Olyan iskola szervezéséről van szó, amely a művelt magyar középosztály lányainak, az országos iskolaszervezet keretében, az elérhető legnagyobb középfokú műveltséget adná meg, anélkül, hogy őket akár a magasabb szakiskolák, akár a főiskolai tanulmányok útján kenyérkereső pályákra*

* Rudnay Józsefné, az orsz. Nőképző-Egyesület alelnöke szívességéből örömmel közöljük e tervezetet, mely a felsőbb leányiskola ideális kiépítésére törekszik és sok tanulságot rejt magában. E terv értelmében nyitják meg ez év szeptember havában a Veres Pálné leányiskola felsőbb tanfolyamát, így kétségtelenül aktuálitásánál fogva is érdekelni fogja ez olvasóinkat. *Szerk.*

óhajtaná előkészíteni. Ez az iskola kizárólag a család számára szolgálna. Küszöbét elhagyva, növendékei közvetlenül a családba térnének vissza, hogy ebben és általa a társadalomban gyümölcsöztessék iskolai nevelésükkel megnemesített egyéniségüket. Természetesen áll elő ekképen az a követelmény, hogy *első sorban nevelő-iskolának kell lennie.* Nemcsak abban az értelemben, ahogyan minden jó iskola az, hanem azzal a jelentéssel és jelentőséggel, hogy benne mindenek fölött a kitüzött cél felé vezető nevelés szempontjai uralkodjanak. *Ez a nevelés egyaránt eszményi és gyakorlati, s útjait mind a két irányban a nő természetes hivatása jelöli ki.* Nem csekélyli a tudást, a szellemnek tudományos ismeretekkel való fölfegyverkezését, mert ha ezt tenné, önmagával hasonlanék meg. De a tudás értékét nem a gyakorlati életpályák szüksége, hanem a nevelésnek tett szolgálata szerint méri. Ereje és szerencséje, hogy ezt teheti. Egész berendezésében, még a külsőségekben is, ennek az elvnek kell tükröződnie. Hogy kitüzött célomtól el ne térítsen, egyszerűen csak érintem, hogy egyebek közt: osztályainak nem szabad zsúfoltaknak lenniök, a növendékeknek állandó női felügyelet és hatás alatt kell lenniök s a tanári kar úgy állítandó össze, hogy legalább kétharmadában női tanerők legyenek tagjai. Az iskola nevelő munkájának foganatosságát erősíteni és biztosítani volna hivatva a hasonló szellemben berendezett internátus, amelynek a kaszárnya-rendszer teljes mellőzésével, amennyire csak lehetséges, a családi kört kellene mintaképéül választania.

De bármily szívesen tenném is, nem foglalkozhatom hosszasabban a feladatomúl kitűzött kérdésnek ezzel az oldalával, mikor arra kell felelnem, hogy milyen iskola-szervezetet tartok legajánlatosabbnak a Veres Pálné leányiskola számára. Középfokú iskoláról levén szó, csupán három iskola-tipus közül eshetik választás. Érthető okoknál fogva, amelyeket nem szükséges magyaráznom, sem a polgári lányiskola, sem a gimnázium nem tarthatnak számot figyelembe vételre. Ennélfogva *csak a felsőbb lányiskola kinálja fel jó szolgálatait, ha ugyan az Egyesület nem óhajtja — felállítandó iskolájának minél tökéletesebbé tétele*

végett — az országos iskolaszervezet kereteit átlépni. Ezt a lépést semmiképen sem merném javallani. Ellene mond, úgy gondolom, az Egyesület hosszú évekre terjedő tapasztalata is. S mellette szól minden körülmény, mihelyt kétség nem fér hozzá, hogy a felsőbb lányiskola valóban alkalmas ama cél szolgálatára, amelyet az Egyesület a Veres Pálné lányiskola elé tüzött. Őszintén megvallom, hogy nekem e tekintetben nincsenek kétségeim.

A felsőbb leányiskola az elemi iskola negyedik osztályából veszi át növendékeit és a zsenge gyermekkortól a serdülő kor határáig hat éven át tartja őket nevelő gondjai alatt. Legújabb tanterve szoros egységbe foglalja össze és harmónikusan egyezteti meg egymással a hat évfolyam tanulmányait, amelyek a magyar közműveltség minden fontos elemét, a női hivatás eszményképéhez alkalmazkodva, magukban foglalják. Az ország összes művelt leányai — a lánygimnáziumot és gimnáziumi tanfolyamokat kivéve — a felsőbb lányiskola keretében kapják meg e fokon iskolai kiképzésüket. Ha gyakorlati okok sürgetőn nem ajánlanák is (felvételek a magasabb osztályokba, átlépések egyik iskolából a másikba stb.), *a felsőbb leányiskola mellett szól, még pedig a legnyomatékosabban, a szolidaritásnak az a nagy érdeke, hogy a Veres Pálné leányiskolája, az elszigeteltséget kerülve, az országos szervezet élő egészébe illeszkedjék s ennek az egységnek támogató, serkentő jótékony hatását a maga fejlődésének erősítésére és biztosítására értékesíthesse.* Elfogadva ezt a tipust, a Veres Pálné lányiskolának nem lehet azután szebb, nemesebb törekvése, mint hogy versenyre szállva az állam felsőbb lányiskoláival, ennek az iskolafajnak eszményképét minél tökéletesebben megvalósítsa.

Habár a fentebbiek értelmében az állami felsőbb lányiskolai szervezetet — és csakis ezt — ajánlom a Veres Pálné lányiskola számára, mint legalkalmasabbat: még sem zárkózhatom el amaz aggodalmak jogosultsága elől, hogy annak hat évfolyama elégséges-e a magasabb követelmények megfelelő kielégítésére. Annál kevésbbé csekélyelhetem ezt az aggodalmat,

mivel Nagyságos Asszonyomék határozottan fel is hivták rá figyelmemet.

Mikor az első állami felsőbb lányiskolák helyet foglaltak közoktatásunk szervezetében, felső két osztályuk éveken át elszomorítóan néptelen volt, s látogatottságuk fokozása úgyszólván csak mesterséges eszközökkel sikerült. Középosztályunk nyilvánvalóan sokallotta lányainak hat évig tartó és jogosítványt nem biztosító iskolázását. Társadalmi viszonyaink, a múlthoz képest, e tekintetben kétségtelenül javultak. A felsőbb lányiskolák magasabb osztályainak néptelensége miatt a panaszok szünőfélben vannak; sőt a lánygimnázium és gimnáziumi tanfolyamok látogatottsága — növendékeik nagyobb része nem kívánkozván az egyetemre — azt látszik bizonyítani, hogy örvendetesen tágul ama jobbmódú, művelt családok köre, amelyek a nyolcévfolyamú közműveltségi iskolát sem sokalják. Hogy ennek a látszatnak mennyiben felel meg a valóság, s hogy e kedvező jelenségben mennyi része van a közszükségnek, mennyi a divatos áramlatnak: ma még bajos volna eldönteni. Magam e tekintetben a pesszimista felfogás felé hajlom; de örömmel fogadnám csalódásomat. Ha a lányok magasabb iskoláztatását, egyedül a műveltség kedveért, ma még közszükségnek nem is tekinthetjük: kétség alig férhet hozzá, hogy művelt középosztályunkban már elég nagy és egyre növekszik ama családok száma, amelyek lányaik iskolai nevelésének befejezését tizenhat éves korukban korainak tartják. Talán nem is annyira az így szerzett műveltség csekélylése, mint inkább különféle társadalmi tekintetek miatt. Akár így, akár amúgy álljon a dolog, olyan társadalmi szükségről van szó, amely kielégítést kíván és a nemzet javáért is érdemes a kielégítésre. Ennek a szolgálatában állana a Veres Pálné lányiskola alapját alkotó felsőbb leányiskola kiegészítése nyolcévfolyamúvá.

Hogyan történjék e kiegészítés, milyen legyen e nyolcévfolyamú iskola szervezete?

A hatévfolyamú felsőbb leányiskola nyolcévfolyamúvá alakítását oly módon, hogy tanítási rendszere azért megőrizze

egységét, nem tartom lehetségesnek. Amint az alábbiakból ki fog tünni, nem is volna az célszerű. *A megoldásnak nincs más, ajánlatos módja, mint a Veres Pálné lányiskolának két, alacsonyabb és magasabb tanfolyamra osztása; amazt alkotná a felsőbb lányiskolai hat, ezt a továbbképző két évfolyam.* Azonban mind a mellett, hogy a felsőbb lányiskola tanítási rendszere befejezett, egységes egész, tehát a továbbfejlesztést organikusan nem engedi meg, mégis minden erőszakolás nélkül lehetséges föléje oly tanfolyamot építeni, amely rajta alapulván, vele szoros kapcsolatban maradjon és harmonikusan hozzája illeszkedjék. *E két tanfolyamnak egymáshoz illeszkedése, az organikus egység nélkül is, oly benső lehet minden fontosabb dologban, hogy kettejüket együttvéve bizvást egy iskolának tekinthetni.* Egybe kapcsolná a két tanfolyamot az a követelmény, hogy a művelés anyagát mind a ketten a tanulmányoknak azonos köréből válogatnák s hogy a magasabb tanfolyam az alacsonyabbtól nyujtott képzéshez alkalmazkodva, ezt igyekeznék megerősíteni, bővíteni és mélyíteni. Különböznének egymástól abban, hogy *a magasabb tanfolyam — közelebb állván az élethez — több figyelmet fordítana a képzés hivatásszerűségére és gyakorlatiságára,* s hogy erre a körülményre, valamint a növendékek fejlettebb korára való tekintettel, *a képzés rendszerében több szabadságot engedne az egyéniség érvényesülésének.*

Ha elvi álláspontomnak emez általános meghatározása talán kissé homályosnak tetszik, remélem, hogy a belőle levonható részletes következések és követelmények ezt a homályosságot el fogják eloszlatni és sikerül szándékom világos megértetése.

A magasabb tanfolyam tehát a fent elmondottak értelmében a felsőbb leányiskolai oktatás köréből válogatná a maga tárgyait, s a dolog természeténél fogva közülök azokat karolná fel, amelyek a közműveltség, az egyéni boldogulás és a társadalmi szükség szempontjából a növendékekre nézve legfontosabbak. Ezek a tárgyak, szerény véleményem szerint, a következők lehetnének:

1. *Magyar irodalom* (eszthetikával). 2. *Magyar és egyetemes történet.* 3. *Jogi és alkotmánytani ismeretek.* 4. *Biológia és fizika.* 5. *Pszichológia és neveléstan.* 6. *Háztartás- és egészségtan.* 7. *Idegen nyelvek* (német, francia, angol, olasz) *és irodalmak.* 8. *Rajz, festés, mintázás* (művészet-történettel). 9. *Ének és zene* (zongora, esetleg más zeneszer). 10. *Főzés.*

Hogy a tanítás e köre túlságosan bőnek, az elsorolt tárgyak száma kelleténél nagyobbnak ne tünjék fel, sietek megjegyezni, hogy *közülök csupán a magyar irodalmat, történetet, biológiát és fizikát, pszichológiát és neveléstant jelenteném ki mindegyik tanulóra nézve kötelezőnek s megengedném, hogy e négy disciplinához más hármat szabad tetszésük szerint válaszszanak.* Az így választott tárgyak is természetesen az iskolai rend szempontjából ugyanazon megitélés és elbánás alá esnének, mint az előbb említett általánosan kötelező tantárgyak.

Hogy e tárgyakat a tanítás egész rendszerében milyen hely és hivatás illetné meg, annak fejtegetésére nem terjeszkedem ki. Avatottak előtt e tárgyak megjelölése és egymás mellé állításuk is elégséges arra, hogy a rendszert, amelyet képviselnek és amelynek egymást feltételező tényezői, kellő világosságba állítsák. Azzal is felesleges volna itt foglalkoznom, hogy e tárgyak anyaga és menete miképen osztassék meg a két évfolyam között. Ez későbbi feladat s jórészben attól függ, hogy a képzés rendszerére és a tanítás módjára vonatkozó javaslatomat Nagyságos Asszonyomék kegyeskednek-e helyeselni és elfogadni.

Bármilyen szorosan kapcsolódjék is a magasabb tanfolyam az alsóba, hogy vele egy iskolát alkothasson: mégis azt gondolom, hogy a két tanfolyamnak tanítási rendszere és módja ugyanaz nem lehet. A felsőbb lányiskola annyira egységesen fölépített és befejezett egész, hogy azt — amint már fentebb is rámutattam — folytatni nem lehet. Ki van tehát zárva, hogy a magasabb tanfolyam az egyes megjelölt tantárgyakat körük teljessége szerint, rendszeresen és compendiose ismertesse s ily

módon az alsó tanfolyam tanulmányait úgyszólván ismételje. Az ilyen tanításnak semmiképen sem lehet jogosultsága; de meg célra sem vezetne az. Olyan rendszerre, a tanításnak olyan módjára van szükség, amely ezt a didaktikai botlást elkerülje, s összhangban legyen a tanulók fejlettebb egyéniségével és az élet gyakorlati követelményeivel egyaránt. Ily tanítási módot azonban, amely e követelményekkel, a Veres Pálné lányiskola két tanfolyamának fokozatos felépítésével és az egész iskola hivatásával minden irányban harmonikusan megegyeznék, csak egyet ismerek, s a következőkben röviden ezt bátorkodom elfogadásra ajánlani.

Hogy az idegen nyelvek, művészeti és tisztán gyakorlati tárgyak tanítása, az osztályrendszer mellőzésével, csoportonként vagy egyénenként történnék, magától értődik. Ezzel tehát nincs ok bővebben foglalkoznom. *A szorosabb értelemben vett elméleti vagy tudomány-tantárgyak tanításának módja* kívánja csupán a megvilágítást. Ezekre vonatkozólag szabályul állítanám fel *a kollégiumok tartásának rendszerét s ez alól csupán kivételképen engedném meg az eltérést.* Úgy értem a dolgot, hogy e tárgyakból évfolyamonként bizonyos részletek jelöltetnének ki s róluk, természetük szerint, hosszabb vagy rövidebb *előadási-ciklusok* tartanának. Hogy egy példával annál jobban megértessem magam, megemlítem, hogy a magyar nyelvből és irodalomból ily előadási-ciklusokat lehetne tartani az egyik évfolyamban: a kuruc kor költéséről, a magyar líráról, Petőfiről, Buda Halálá-ról stb. egymásután tetszésszerinti rendben. Mindmegannyian alkalmat adnának *a tárggyal való bővebb foglalkozásra s a korábban szerzett ismereteknek mélyítésére.* Ezek az előadások igénybe vennék és serkentenék a tanulók önmunkásságát is, hogy a tanár fejtegetéseit figyelemmel kisérhessék s hogy az eredmények megbeszélésében részt vehessenek. A tanároknak ugyanis az előadások megtartásán kívül egyik főfeladatuk volna *a tanulóknak a tárggyal kapcsolatos magán olvasmányait vezetni.* Az előadásokhoz, tankönyv hijján, vezérfonalul ú. n. szillabusok szolgálnának, amelyeket a tanulók az előadások után és olvas-

mányaik alapján készített jegyzeteikkel egészítenének ki. *Nem volna szükséges, még csak ajánlatos sem, hogy az egyes tudománykörökből kiszemelt részletek (előadási-ciklusok) évről-évre ugyanazok legyenek.* Valamint arra sincs ok, hogy egy-egy ily tudománykörből az összes előadási-ciklusokat ugyanaz a tanár tartsa meg; sőt e tekintetben már csak azért is kívánatos volna a változatosság, mert ekképen lehetségessé válnék, hogy *több-több ciklus megtartására irodalmunknak és iskolai életünknek az intézet kötelékén kívül álló jeleseit is meg lehessen nyerni.*

A tanításnak e szabadabb rendjével természetesen *nem volna összeegyeztethető afféle állandó tantervnek vagy tanmenetnek megállapítása, amilyenek általában véve középfokú iskoláink didaktikai munkásságát szabályozzák.* Elég a képzés körének megállapítása ama tantárgyak megjelölésével, amelyekre e kör kiterjeszkedik és annak a heti óraszámnak megszabása, amely az egyes tárgyak tanítására fordítható. Az előbbire vonatkozólag már fentebb nyilatkoztam; az utóbbinak meghatározásában azt a kívánalmat tartom döntő fontosságúnak, hogy *a tanulók iskolai, elméleti tanulmányokkal ne legyenek túlságosan elfoglalva,* s hogy ekképen minél több idejük jusson — természetesen rendszeres vezetés es felügyelet alatt — önmunkásságuk gyakorlására. Iskolai elfoglaltságukat nem tenném többre *naponként négy, hetenként 20—24 óránál, s ezek az órák úgy volnának beosztandók, hogy a délután szabad maradjon tőlük.* Nevelési szempontból nagy súly esik rá, hogy a napnak legalább felén át menttek legyenek a tanulók az iskolai rend sok áldozatot kívánó nyügétől s ezt az időt egyéniségüknek jobban megfelelő módon fordíthassák munkára és szórakozásra egyaránt.

A magasabb tanfolyam e tanítási rendszeréhez lényegesen hozzá tartoznék, hogy *a tanulók a társadalom nyujtotta képzés alkalmait és eszközeit is felhasználják, ekképpen még az iskolából be-betekinthessenek az életbe,* amellyel — bár óvatosan — az érintkezést keresniök ajánlatos. A Kisfaludy-Társaság heti üléseinek, az Akadémia ünnepies közgyüléseinek, a Természettudományi Társulat, a Szabad Liceum, a Mária Dorothea Egyesület

felolvasásainak, hangversenyeknek, színi előadásoknak látogatása, természetesen mértékével-módjával hasznos szolgálatot igérnek ebben az irányban.

Hogy az elém tüzött feladat korlátait át ne lépjem, itt félbe is szakitom fejtegetéseimet. Csak azt akarom még megjegyezni, hogy a Veres Pálné lányiskola magasabb tanfolyamára nézve *a részletes szervezeti szabályzatnál fontosabbnak tartom, hogy iskolai évenként az évi program állapíttassék meg előre részletesen és gondosan.*

Budapesten, 1905 február 12.

BERECZ ANTAL.

(Arcképpel.)

E lapok olvasói előtt régi, kedves ismerőst mutatunk be a mellékelt arcképen. Hisz amióta Magyarországon nemzeti nőnevelésről csak beszélni lehet, azóta Berecz Antal elsőrendű munkása, egyúttal vezető egyénisége közoktatásunk e legfiatalabb gyermekének. A felsőbb leányiskola a mostani tanévben ünnepelte meg fennállásának harmincadik évfordulóját. A mezőtúri állami felsőbb leányiskola indítványára örömmel ragadták meg az összes magyarországi felsőbb leányiskolák e kínálkozó alkalmat, hogy ősz vezérüket testületileg üdvözölve, iránta érzett tiszteletüknek kifejezést adjanak. A nemzeti nőnevelés minden igaz barátja a legőszintébb szívvel csatlakozott ez ünnepléshez, mely a maga egyszerűségében és bensőségteljes melegségében minden szónál jobban jellemezte az ünnepelt férfiú egyéniségét. Az a meghatottság, amely az arcokon tükröződött, azok a könnyek, melyek az ünneplők szemeiben ragyogtak, ékesszólóan hirdették, hogy itt a szívnek, a szeretetnek oly ünnepét ülik, melyben csakis az arra érdemesek részesülhetnek. Április 8-án, virágvasárnapján gyültek össze a magyarországi felsőbb leányiskolák tantestületeinek megbizottjai, hogy a miniszteri biztost ünnepeljék. 26 intézet küldte el képviselőit, úgy hogy száznál jóval többen indultunk el Berecz Antal lakására, hol az ünnepelt gyengélkedő állapotjára való tekintettel, történt a fogadtatás. A küldöttség szónoka Marusák Pál soproni áll. felsőbb leányiskolai igazgató volt, ki meleg, szívből jövő szavakban tolmácsolta a felsőbb leányiskolák őszinte ragaszkodá-

sát. Beszéde, épen egyszerű, őszinte voltánál fogva mindenkire a legmélyebb hatást tette. Nagy figyelem között említette meg a szónok, hogy külsőkép is kifejezést akarva adni érzelmeiknek, egy díszes albumot készíttettek, mely üdvözlő felirat kíséretében az összes felsőbb leányiskolák tantestületeinek arcképét foglalja magában. Ezenkívül 4431 K összegű alapítványt

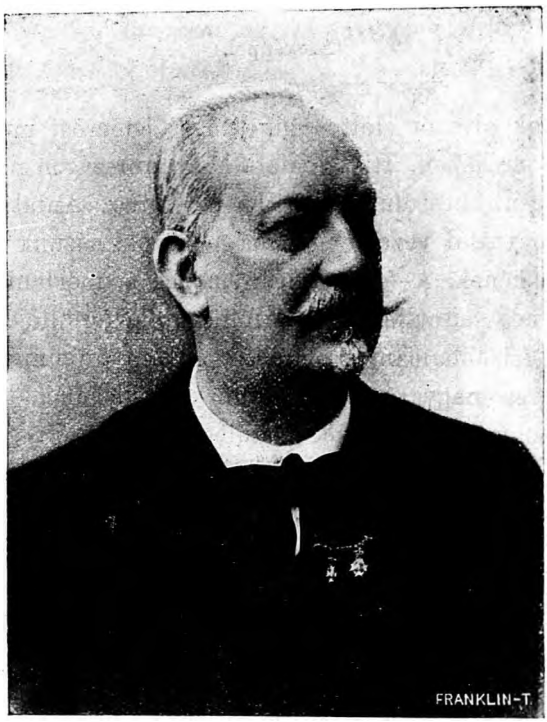

BERECZ ANTAL.

tettek Berecz Antal nevére, melynek évi kamatjaiból az alapitásban résztvevő más-más felsőbb leányiskolának különösen női erények által kitünő növendéke jutalomdíjban részesül.

Az alapítvány kezelését a vallás- és közoktatási minisztérium vállalta magára, de a jutalomra érdemes növendékeket az illető tantestület választja ki.

Berecz Antal mély meghatottsággal köszönte meg munka-

társai ragaszkodásának ez impozáns megnyilatkozását. Egy szem sem maradt szárazon, midőn visszatekintve becsületben, munkában eltöltött félszázados tanári működésére, a közel jövőben történő elválásra, búcsúra célzott. A beszédek elhangzása után a miniszteri biztos sorban kezet fogott a küldöttség tagjaival. Mindenkihez volt egy kedves szava, mindenkire visszaemlékezett, mint a jó hadvezér, ki névleg ismeri összes közkatonáit. Hadvezérünk volt ő, ki a maga nagy céljainak megfelelően fel tudta kelteni minden munkatársában a kötelességteljesítést s annak a tudatát, hogy nemes munkát végez mindenki, ki a nevelés szolgálatába szegődött. Hadvezérünk volt ő, ki első volt mindig a küzdelemben s egy alkalmat sem mulasztott el, melyben jót tehetett az iskolával s annak munkásaival.

A fogadtatás után déli egy órakor a küldöttség tagjai közös ebédre gyültek össze a Metropole-szálloda földszinti nagy éttermében. Nagyban emelte a társaság kedvét, hogy az ünnepelt miniszteri biztos családjának több tagja kiséretében szintén megjelent. Az első felköszöntőt Marusák Pál mondta s Berecz Antalt éltette. Majd Révy Ferenc az állami, Dóczy Gedeon az ev. ref. felekezeti, Hahóthy Sándor a községi felsőbb leányiskolák nevében üdvözölték vezérüket, ki hosszabb beszédben válaszolt s kedves epizódokat mondott el tanári pályája kezdetéről s a felsőbb leányiskola megalapításáról. Ebéd végén az üdvözlő leveleket és sürgönyöket olvasták fel, ezek közül kiemeljük: Tost Gyula, Molnár Viktor meleghangú leveleit, valamint a Mária-Dorothea Egyesület üdvözletét.

Befejezésül ide igtatjuk azt az üdvözlő feliratot, melyet a magyarországi felsőbb leányiskolák nevében Marusák Pál és dr. Miklós Elemér készítettek.

«Nagyságos Miniszteri Biztos Úr! Mult év október havában érte meg a felsőbb leányiskola fennállásának harmincadik évfordulóját. Ennek alkalmából mi a nőnevelés alulírt munkásai büszke örömmel bocsátjuk lelkünket az emlékezés szárnyán a multba. Büszkeséggel gondolunk arra a fontos nemzeti misszióra, melyet a magyar nőnevelés terén a felsőbb leányiskola teljesített s örömmel látjuk, hogy ez intézmény gyarapodva és virágozva fontos tényezője lett annak a munkának, melynek eredményeül nemzeti kulturánk érvé-

nyesülését, teljes diadalát óhajtjuk. De hálátlanok lennénk a multhoz, s így érdemetlenek egy szebb jövőre, ha nem emlékeznénk meg egyszersmind azokról is, akik lelkesedésükkel és fáradozásaikkal lehetővé tették az eszme megvalósítását. Igazi ragaszkodással keressük fel Nagyságodat, ki csaknem félszázados lankadatlan munkássággal áll a magyar nevelésügy szolgálatában. Jól tudjuk, hogy a mi felsőbb leányiskolák szervezése, fejlesztése és felvirágoztatása érdekében a lefolyt harminc év alatt történt, az oroszlánrészben a Berecz Antal érdeme. Sem Miniszteri Biztos Úr nemes egyéniségéhez, sem a mi állásunk komolyságához nem illenek a hizelgő szavak, azért csak egyszerűen, de szívünk egész melegével jelentjük ki ezúttal, hogy büszkén tekintjük Nagyságodat vezérünknek s örömmel valljuk magunkat szerény, de lelkes munkatársainak. A legszentebb ideálok ápolására, nemzetünk legdrágább kincsének megőrzésére, kötelességünk komoly teljesítésére tanít minket a Nagyságod eredménydús pályafutása, melynek pihenőjén önérzettel tekinthet vissza a befutott útra, hisz amiért küzdött fiatalkori lelkesedéssel, arról hálaimát mondhat élete alkonyatán. Hálás elismerésünknek egyébiránt azzal kívántunk némileg kifejezést adni, hogy egyértelemmel elhatároztuk, miszerint felsőbb leányiskolai munkásságának harmincadik évfordulója alkalmából emlékkönyvet adunk Nagyságodnak és alapítványt teszünk nevére: az, hogy üdítse Nagyságod lelkét az emlékezet virágaival, ez, hogy hirdesse Nagyságod hervadhatatlan érdemeit az idők végéig. Fogadja ime testté lett szándékunkat azzal a jó szívvel, amellyel mi azt felajánljuk. Budapesten, 1906 április 8-án. Nagyságodnak tisztelő, szerető munkatársai, a magyarországi felsőbb leányiskolák.»

Budapest. *Dr. Miklós Elemér.*

KÖLCSEY ANTÓNIA NAPLÓJEGYZETEIBŐL.*

E pár lapnyi naplótöredék, mit az alábbiakban közzé teszünk, Kölcsey Antóniának, Kölcsey Ferenc unokahugának tollából való. A költő-filozóf fenkölt szellemét, szíve melegének jótékony hatását mindenki érezhette, aki közelében vagy épen körében élt: rokonai, barátai s az a sok vídám patvarista, kiket a megye «leglelkesebb» ifjaiból válogatva össze, — néha 8-at 10-et egyszerre — maga körébe vont s «előttök a nemzet jelen és jövő állapota felett a leplet olykor-olykor szétvonni s tekintetüket a kellő pontra függeszteni törekedett».** Mégis talán valamennyiök közt két fiatal rokonát kedvelte leginkább: a 49-ben Komáromnál ifjan elesett Kölcsey Kálmánt, Ádám öcscse árváját, kinek nevelését kezdettől fogva maga vezette s nevét irodalmunkban a hozzá intézett «Parainesissel» tette halhatatlanná.

A másik kedvencze Kölcsey Antónia, Gábor nevű unokaöccsének kis leánya volt. Nagyon szerette ezt a szép, szőke hajú, szende gyermeket, aki ritka fínom lélekkel és nemes hajlamokkal lévén megáldva, az ő — nőkről alkotott — eszményi világába különösen beleillett. Nemcsak maga körül látta szívesen, de nevelését is figyelemmel kisérte, olvasmányait maga válogatta össze, sőt híres vendégeit is el-elvitte házukhoz, vagy őt azok családi körébe, hogy e kitünőségek személyes hatása alatt és társalgásából is okuljon. Így ismerte meg Antónia korán

* E naplójegyzeteket s a kisérő adatokat is jórészt, Kölcsey Antónia leányának: Ábrányiné — Katona Klementin úrasszonynak köszönjük.

** Közülök vált ki Szalay László, Pap Endre, Obernyik Károly. — Kölcsey levele Szemeréhez. Pozsony, 1834 szept. 7.

Szemere Pált, Fáy Andrást, Bártfay Lászlót, sőt egyszer Pestről jövet, Széphalom felé kerülve, az öreg Kazinczy családját is. Később, midőn országos pöre ügyében Wesselényi is megfordúl Csekén, a költő neki is bemutatja kis hugát, kit a nemes báró gyöngéd galantériával üdvözöl, «kedves fiatal barátnőjének» szólít s a szülők kértére Pesten, az akkor híres Tänzer-féle nevelőintézetben is meg-meglátogat, vele levelezésbe bocsátkozik, melynek egy részét a kolozsvári «Erdélyi Múzeum» pár évvel ezelőtt közölte is.

Ily környezetben és ilyen hatások alatt növekedve, a serdülő leány nyiló lelke mohón szedi magába a benyomásokat s korán, föltűnő gazdag nyelvi és szépirodalmi ismeretekre tesz szert. Eredetiben olvassa Schiller, Goethe, Shakspere, Bulwer, Fenelon, Hugo Viktor, Lamartine stb. műveit, a mélyebb vonatkozású helyekből kivonatokat készít, Kölcsey legkomolyabb munkáit is gonddal lapozza, szebb vagy híresebb költeményeit könyv nélkül tanulja meg. Majd kora, divatja szerint, hogy emlékeit és benyomásait «nyomtalanúl elröppenni ne hagyja», naplóirásba fog vagy nagybátyja jeles barátjait keresi föl finom tollú, szellemes leveleivel úgy, hogy már leánykorában messze vidéken híressé lett, főként szűkebb hazájában, Szathmármegyében. E helylyel-közzel egész autobiografiává szélesedő jegyzeteit tovább folytatja az intézet elhagyása után egész férjhez meneteléig (1848), mikor a megye egyik jeles ifjú ügyvédjének és nagybirtokosának, geleji Katona Józsefnek nyújtja kezét. Leánykori dalaival azonban az írói vágyak is elröppentek szívéből: családjának és gyermekeinek élt ezentúl, nagy jótékonysága révén áldása lesz a népnek, fenkölt lelkülete s ritka műveltsége által dísze a szalonoknak. A szabadságharc nagy erőfeszítéseit lázas tevékenységgel kiséri, bukásakor szinte kétségbeesett önfeláldozással járkél a romok között; betegeket ápol, menekülteket rejteget: szóval egész külső, belső élete méltán avatja azon nagy magyar asszonyok közé, kikre Széchenyi után (a «Hitel» ajánlása) a reformkor egész költőkara apellált.

Naplójegyzeteiből, melyek így nemcsak magára, de a kora-

beli család- és megyei életre, társadalmi viszonyokra is becses megfigyeléseket tartalmaznak, ez alkalommal csak azokat a részeket szakítjuk ki, melyekben közvetlenül nagy rokona, Kölcsey személyével foglalkozik. Értékükről, karakterükről majd a levelek végén egy pár szót.

*

(1838) Junius 30.

Ferenc bácsinál valánk. K. Ádámné néném egy idő olta igen hideg. Okát ugyan tudom a hidegségének, de meg nem foghatom. Jó, nemes lelkü bátyám, mint közben járó angyal akarja minden sértéseit néninek lágyítani s feledtetni.

Három évvel ezelőtt, mikor szülőim Pestre nevelésbe viltek, néhány nap Pécelen a tőllünk igen tisztelt 's szeretett Szemerénél valánk. Szemere Pál úr több, hozzám intézett szép beszédi 's szíves oktatási közt ezt mondá: «Vigyázzon, hogy szívének melegségét mindig megőrizze; mert valamint a növények meleg égalj alatt nőnek, s melegség által érleltetnek, úgy a szép és jó érzések s indulatok is meleg kebelben tenyésznek.» E szavakat igen megtartottam, mivel azt mondá Szemere úr, hogy egykor meg fogja tőlem kérdezni.

*Alig szedhetem gondolataimat annyira rendbe, hogy leírhassam halálát, s azt megelőző betegségét, bár nekem mindig édes a róla való emlékezés. Augusztus 15. azután való nap, midőn B. Wesselényi elment, kedves elhúnyt bátyám Fejér-Gyarmatra, valamely repositionális per eligazítása végett útazott, 's az útba eső jövén rája, megázott, 's Gyarmatra érkezvén, oly rosszul érzé magát, hogy kéntelen vólt ágyba feküdni, 's igen nehezen végezheté elnöki hivatalát. Másnap haza érkeztekor könnyebben volt, de Szombaton — ismét másnap — igen nagy fő- és gyomor fájdalmat érze, előbb fázással, később hőséggel késérve; azonban ekkor még előadhatá, — 's pedig tréfásan gyarmati repositióját, 's nagy örömünkre meglehetős vídámon beszélgete velünk. Vasárnap ismét felkelt 's gyengeségét kivéve jól érzé magát, olvashatott is, — ez vala utolsó olvasása; — nyájasan, sőt nevetve beszélt velünk. Hétfőn rosszabbul lett, 's igen panaszkodott fej 's gyomor fájdalmairól s rendkivüli gyengeségéről. Mindnyájan azt hivénk, hogy harmadnapos hideglelése van, 's javaslánk neki orvost hozatni, de soha se volt bizodalma az orvosi tudományba, 's most is a természetre akará magát bízni. Gondolatai ez éjjel igen hevesek valának, 's őt igen nyugtalaníták. Kedden megint ágyba 's nagyon elgyengülve lelénk, bennünket szokott szivességével fogada, 's elbeszéllé, hogy orvos volt nála, ki betegségét hamar elmulónak mondá, 's ki néhány orvosi szert tanácsola neki, melyekért ő már el is küldött. Panaszolkodott szomjusága felől, s ivott is néhány csepp igen hideg vizet, 's karjait is mosatá szinte hideg vizzel. Szerdán oly rosszul érzé magát, hogy Tamásy doctort elhozatá, ki betegségét igen

* E följegyzések eleje hiányzik, de Kölcsey haláláról lévén benne szó, minden bizonynyal (1838) aug. utolsó napjairól kelhetett.

veszélyesnek mondá «Apollónak mondom, ha kigyógyít» szóla neki a kedves elköltözött, mert már kezde reménye az élethez tünni. Ez éjjeltől fogva többé nem volt magánál. Rokonit már nem ismerte. Minden lehető próbák elővétettek most a kedves élet megtartására, de hasztalan, Pénteken Augusztus 25 reggel 10 órakor kimúlt az.

Szeptember 11.

Hogy irhatnám le azon fájdalmakat, melyeket az átszenderült rokonai éreztek ekkor, 's a számtalan keserü könnyeket, hogy irhatnám le! Midőn meghallám az iszonyú «meghalt» szókat, már nem lelheték könnyüket, egész világ felfordult előttem, gondolatim, érzésim elakadának egy pillanatig, nem vala erőm sírni s melyemet és fejemet szinte szét repedni érzém, nem gondolhatám még, mit vesztettem, csak azt, hogy vesztettem. Később sírhaték 's e könyük enyhítének. Azonban fejfájásom mindég nőtt. Anyám T. Ujlakra volt kéntelen menni, némi temetésre tartozókat bevásárlandó; engem nem mert betegen elhagyni, 's magával vitt. Útközbe főfájásom nem enyhült, mert bár mit beszélék is, elhúnyt bátyám mindig képzeletem előtt lebegett. Haza jövén, anyám még meglátogatá a halottas háznál Ádámné nénit, nekem apámmal, ki nagy mellfájdalmat kapott, itthon kelle maradnom. Igen rossz éjünk volt. — Másnap reggel midőn a a gyászos házhoz menénk, több vigasztaló vendégeket találánk ott. A vígszeszélyű Luby Ágnes mindenkép igyekszik engem felvidítani; de hogy tudhaték én víg lenni, midőn mindég hallám azon kopogásokat, melyeket kedves bátyám koporsója csinálásánál okoztak. Délután mintegy 4 órakor volt a temetés. Rémítő gondolat szeretteinktől örökre elválasztatni, 's e' rémítő perc jelen vala. Az egyszerű temetés egész folyamatját tisztán nem tudom. Engem nem engedének bátyám sirházához. A templomba nem volt már erőm mehetni, 's haza kísértek.

Mindnyájunkat igen megzavart kedves bátyánk elvesztése. Apám nagy mellfájást, anyám fejfájást szenvedett, mellyek szinte két hétig tartának. Én különben is gyenge alkotású vagyok, s' nem bírhaték fájdalmammal, beteg levék 's több napig ágyba fekvém. Éjjeim álmatlanul 's igen kinosan töltém; mindég előttem állott a szeretve tisztelt elhúnyt, sárga, meredt kezeivel, behúllott szemeivel 's arcaival, úgy mint halotti ágyán látám, és mindég csak így volt képzeletemben. Midőn betegségem múlt, s felkelheték már, oly gyenge voltam, hogy alig tudhaték járni is. Később midőn erőm már engedé, meglátogatánk Pepi nénit; Luby Ágnes mindig nálla volt 14 napig a gyászeset ólta. Igen kivánt engem felvidítani. Ő mindig víg, mindig szeszélyes, — nem csudálom, ő semmit se vesztett.

Ádámné néni igen bús, — érzi mit vesztett. Ő a rokont, barátot atyai jóltévőt szánja, érzi, mi vala az átköltözött gyermekének. Kálmán még nem tudja felfogni veszteségét.

Báró Wesselényinek csak hamar megirom kedves bátyám halálát. A nemeslelkü férfi fájdalma igen mély lesz bizonnyal, lelkes, hív barátja elvesztésén, kit ő mint nagy polgárt és hazafit is becsült.

Szeptember 12.

A szenvedőnek vigasztalást adni akarni, úgy tartom hasztalan fáradság. Magából legtöbb vigasztalást meríthet az ember, vagy legalább többet mint a vigasztalók szavaiból. Jól esik nekünk, ha veszteségünkön kisírhatjuk magunkat, ha elhúnyt kedveseink szép tulajdonit fejtegethetjük, s ha képeik lelkünk előtt lebegnek; igy a boldogító képzelet körökbe varázsol, felejtjük egy pillanatig, hogy ők már nincsenek, 's ismét örülhetünk. Pepi néninek is úgy vélem, és látom, alkalmatlanok a vigasztalások. Én tisztelem bánatját — néki nagy oka van búslakodni.

September 13.

Én most mindig sok emberek közt szeretnék lenni, azt hiszem így könnyebben vigasztalódnám. Jó szülőim eránti kiméletből már titkolnom kell fájdalmamat. — Elfelejteni bátyámat nem tudhatom soha 's nem is kivánhatom, emléke mindég híven fog élni lelkemben 's mindig hálásan fogok hozzám intézett sok szép szavaira emlékezni. A gondolkozás reá mindég szent leszen nekem.

Kedves elhúnyt Ferenc bátyám mindig egyformán kért örömet és fájdalmat az égtől. Ritka ember érik meg e' kéréshez úgy gondolom. Én folyvást tartó örömet szeretnék.

September 16.

Ma egy levelet kapánk Pap Endrétől e' hónapi közgyűlés vázolásával. Meghatároztatott e gyűlésben, hogy Ferenc bácsim mellképe az elhúnyt érdemei méltánylásául 's némi megjutalmaztatásául a megye' tanácskozási termében felfüggesztessék: például a' jelen- és jövőkornak' hogy láthassák mindenek a nagy férfiú képét 's előtte oly való érdemek szerzésére búzdúljanak, millyeket ő nyert. Mi igen örülénk a közönséges részvétnek, mert jól esik nekünk, ha valaki elhúnytunk felől részvéttel emlékir, 's érdemeit méltánylani és tisztelni tudja. — Minden megyékkel kik őt táblabiráik közzé számíták, tudatni fog halála.

September 29.

Nyolc napig nállunk volt Pap Endre, most igen jól eltelt időnk társaságába a' lelkes, tiszta szívű ifjúnak. — Nagyanyám is tegnap délután ment el.

Tegnap nyittatott fel egy szolgabíró és eskütt e' helybeli birák s' még többek jelenlétében, boldogult Ferenc bácsim' végrendelete Kende Sigmond alispán által. Minden vagyon Ádámné néninek és fijának hagyatott. A Könyvtár és minden munkái az elhúnytnak hasonlóul Kálmánra szállottak. Bár tudná méltánylani e' kincseket! A' kéziratokat legalább óhajtanók családi kincskép' tekinteni. Heckenast könyvárus kéri a munkákat, megvenni akarja; Szemere Pál pedig minden leveleit az átszenderültnek, mivel ő akarja életét leirni — — —

Nina a német lány néhány nappal ezelőtt Pestre ment, Kende Pálné pedig ma. Levelet küldtem tőle nevelőimnek, kiket mindig

tisztelni és hálásan szeretni fogok, 's kiknek emléköket mindig ereklyeként hordandom szívembe.

Kölcsey felett.

Kis Cseke! nagyszerü emlékét örökíteni pótló.
Sirkövet ah! ne emelj; Kölcsey hantja felett.
Sirköve a' haza lesz, mig a' magyar él, halad, érez
És emlékiratot vés örök érdeme rá!

Terray Károly.

Miolta kedves bátyám elhúnyt, sok megváltoza. Ő mint vezér mene minden jóban s nagyban elől, 's örömest követé — vagy követni látszék őt minden. Ő elhúnyt, 's elhunyni kezdenek utána némely jó szokások is, miket ő alkota. Mérséklet példája vala ő, 's az egész megyében elhinté annak magvát, melly mag ki kelt 's már a' legszebb tenyészetben vala. Hire vala, hogy Szathmár megye megveté a' bor-ivást, s valóban szinte affectantiával kiváná ki-ki a másikat bor nem ívásban megelőzni, még azok is, kik el nem hagyhatók már ivásokat, titkon tölték ebben kedvöket. Boldogult bátyám halála útán kevéssel ismét megújulni készült a borvilág, 's nehány hetek múlva halotti éneket rivalgának Prissnitz Vince fölött.

December 25.

Ma Ferenc bácsi, s báró Wesselényi, és még néhány becseseim leveleit olvasgatám. Egy mondhatlan érzés keletkezék keblemben, sok kedves emlékek tüntek lelkem elé. Visszagondolám azon pillanatokat, mellyeket körökbe tölték 's lelkesülve nézem a lélektelen betüket, 's őket képzelém bennök.

«Jókat ismerni 's tőllök ismertetni s szerettetni ez az, a' mi a' léleknek önérzetet ad» — szól dicsőültünk egy levelébe hozzám. Gyakran tapasztalám e' szavak igazságát. Midőn azon jók, kiket szívem tisztel 's szeret, szíves indulatot mutatnak hozzám, egy édes önérzet száll belém, jobbnak vélem magam a' közönségesnél, mivel ezek szeretetét megnyerhetém.

Emlékezet, te csendes bájos égi lény, légy mindig üdvözölve általam! Egy gyengéd homályos lepel leng múltjainkon, te szelid kezekkel felhajtod azt, s mi láthatjuk lelkünk szemeivel mind azokat, kiktől távol vagyunk. Milly édes, kéjes érzelem! Újra érzünk 's látunk minden múltakat, emlékezet a te hatalmad által. Gyakran a' feledés száll a' lepel fölébe, te nem vagy mindig képes félre vonni őt, lelkünk küzd e' kettős leplet át törhetni, de csak némely tárgyakat láthat a homályos szürke messzeségben; e' küzdés még is édes.

Képzelet, te hatalmasabb vagy, — a' lélek tied, s' te a' léleké. Ifjú keblem imád téged. Te nem ismérsz zárt, nem határokat: Lényeket tudsz teremteni a puszta ürben, 's szózatot hallatsz ott, hol némaság van. Szárnyakon lebegsz fel az égig, lakot keresel ott magadnak az istenség közelében; 's a' csillagok közé tekintesz. Mérhetetlen boldogságot varázslasz te elé virányos pályát, illatos folyamokkal keresztül hasítva mutatsz te nekem. Te mindenható és jóltevő vagy.

Remény, rózsás arcú, csillogó szemű, mosolygó leányka, te barátnéja vagy a szívnek! Tiszta szinekbe láttatod te a' jövőt, bár milly gyötrelmek kinozzák is a keblet, te szép időket gyaníttatsz. A szenvedés 's balsors napjaiban te vagy a leghűbb vigasztaló, az álhatatos egyetlen barát, ki mindig vélek, vagy azokkal, kiknek szíve még képes téged befogadni. A szerencse napjaiban is velünk vagy te; midőn vágyaink célhoz értek, te újabbakat készítesz, melyek után vonod lelkünket, hogy mindég és mindég boldogíthass. Én szeretlek téged és fohászom most is mindig ez: ne hagyd soha e' keblet el, légy mindég csüggedetten abban, mutass neki irányokat, ifjú zöld nedvben virúlókat, 's oly mosolygókat mint magad.

Január 1.

Egy év ismét elröppent, olly gyorsan mint még minden más, mint álom tünik emlékezetem elé minden, mit benne átéltem. Éveim száma növekedett egygyel, 's valjon növekedett e' lelkemben 's szívemben a' jó is? Érzem, hogy érettebbé lettem, hogy sok rossz szokást elhagyék, de érzem azt is, mennyiről kell még lemondanom, mennyi mindenhez szoknom, 's milly sok hasznot lelkem 's szívemnek gyűjtenem.

Sok örömet ada nekem e' múlt év, de bánatot is. Boldogúlt bátyám örömet és bánatot egyenlő mértékbe kére az égtől; én nem érheték még ez óhajtásra meg.

S midőn most ez új év kezdetén állok, midőn homállyal van szemeim előtt a jövő borítva, örömet 's boldogságot esdek tőlled nagy ég, ments meg engem olly veszteségtől, millyet e' múlt évben érzék!

*

Ennyi a naplóból. A többi része általános érdekű és még szakadozottabb, de írójuk lelkülete, fínom és olvadékony kedélye híven rajzolódik e töredékeken is. Egy mult század eleji fiatal leányszív, egy igazi «schöngeist» az Aurora-kor irodalmi világából — szól felénk e lapokról, tele rajongással minden iránt, a mi szép és jó, nagy és nemes, bár alapjában művelt, elmélkedő fej, ügyes és könnyű tollú stiliszta. Egy-egy rokonabb lelket alig találhatott volna Kölcsey maga körül; méltán szerette annyira s tűzte maga elé, hogy «ezt a kis unokahugát a maga női eszményről alkotott felfogása szerint fogja nevelni», melynek legköltőibb képét «*Vilma*» és «*Czelesztina*» emlékezetében rajzolta meg. Szelleme rá is nyomta egyéni bélyegét. Az a rendkívül mély ethikai érzés, a mely minden itéletét átszövi, a könnyen hevűlő, színes fantázia sejtelmeinek, hangúlatainak, vágyainak és emlékezéseinek mozgalmas

fodrozatával, nagy kedélyi érzékenység mellett mégis elmélkedő hajlam: mind a nagy költő-filozofus közvetlen hatása. Stiljében is föltűnő hasonlóságokra találunk: így a hangnak könnyed változatossága és lágy merengése, a néhol szónokias lendület szólamai, fordúlatai és képei szintén Kölcsey emelkedett, művészi és numerózus prózájának halvány utánzásai, persze erőtlenebb, ömlengőbb, leányos formákban.

Érdekes, hogy a sors paradoxonokat kedvelő szeszélye e megkapó viszony derűs órái helyt ép az elválás sötét napjainak emlékét őrizte meg e lapokon, de talán a legszebb, legbecsesebb részeket egyszersmind az egész naplóból. Mennyi nemes érzést és értékes gondolatot ver föl a fájdalom ez ifjú leányszív mélyéről! Reszkető képzelete mint avatja eszménynyé bátyja alakját már ott a ravatalon, úgy hogy megelevenült képeiben előttünk: az egész Kölcsey-ház gyásza, a dicsőült szellem példájának nagy erkölcsi hatása — közel és távol, környezetében és az egész megyében! Midőn végre kiemelkedik fájdalma borús légköréből, az emlékezés szelid világánál lassankint reflexiókba hajlik át, szép és tartalmas sorokban kezd elmélkedni: az emlékezetről, a képzeletről és a reményről ... Az újév napján papirra tett sorok már a komoly önbirálat és önirányítás hangján — egész harmonikus akkorddal zárják be e naplótöredéket, mely így igénytelenségében is méltó kiegészítésül sorakozik Kölcsey életrajzi adataihoz.

Budapest. *Pap Károly.*

A SZELLEMI MŰKÖDÉSEK FIZIKÁJA.

(Második közlemény.)*

III.

Az ingerhatások versengése a tudatossággal.

A) Pillanatonkint az idegszervek útján az elmére nem egy, de számtalan inger hat be. Mégis azt látjuk, hogy ezen számtalan ingerhatás közül az elmében egy-egy időpontban csak 1—2 érvényesül. E jelenség a *tudat szűk volta,* melynek mértéke a *tudatmező szélessége.* Úgy látszik, mintha a tudatosság részére rendelkezésre álló erőkészlet úgy viselkednék, mint valamely fizikai energiamennyiség, melyet egyidejűleg több munka végzésére veszünk igénybe, midőn az egyik munka gátolja a másiknak teljes erővel való lefolyását.

7-ik bemutatás: A Ranschburg-féle muemométeren 2—3 számjegyet engedünk behatni egyidejűleg ($^1/_5$ mp-ig) a kisérleti egyén (vagy amint az az 5-ik előadáson történt, vetítésben az egész hallgatóság) látószervére. Ilyenkor a normális látóerejű egyén a 2—3 számot nehézség nélkül felfogja s kimondja, vagy leírja. Öt számjegyet már csak a figyelem nagyfokú megfeszítésével tud híven felfogni, ebből is rendszerint az inger eltűnése után csak 2—3 van a tudatosság legmagasabb fokán, a *figyelem* gócpontjában, a többi csak valamivel utóbb, a tudat hátteréből lép be a figyelembe. Hatjegyű számokat már többnyire részben tévesen fogunk fel, avagy 1—2 számjegy a hat közül nem vált ki tudatos folyamatot. Ugyanígy, ha 5—6 összefüggéstelen betűt

* Az első közlemény a megelőző füzetben van. *Szerk.*

hagyunk egyidejűleg a látószervre egy pillanatig behatni, ezek közül csak 2—3 képes tudatos folyamatot kiváltani.

B) Az a kérdés, kimutatható-e az ingerhatásoknak ezen kölcsönös gátlásában valamely törvényszerű viselkedés s min múlik az, hogy mely inger érvényesül a tudatban s melyik nem tud kiváltani megfelelő tudatbéli folyamatot?

Vogt kisérleteiből kiderült, hogy az egyidejű szellemi folyamatoknak egymást gátló hatása függ egyrészt e folyamat mineműségétől. Így pl. egyidejű észrevevési és felfogási folyamatok kevésbé gátolják egymást, mint egyidejű társítási és reproduktiv működések. Továbbá annál nagyobb a gátlás, mennél azonosabb termeszetű psichophisiologiai eszközökre (erőforrásokra) támaszkodik a kétféle munka. Ha pl. mindkét munka a beszélő mozgások képzeteit veszi igénybe (pl. versfelmondás + egyidejűleg számsorbetanulás), akkor ez nagyon gátolja egymást, s csak úgy végezhető valahogy, ha kizárólag látás útján — beszéd nélkül — végezzük a felmondással egyidejűleg a tanulást. Ellenben kisebb a gátlás, ha az egyik munka a beszéd, a másik az irómozgás területén folyik. Sőt gyakorlat útján két ily különböző eszközökre (tehát erőkészletekre) támaszkodó munka annyira alkalmazkodhatik egymáshoz, hogy kölcsönös zavarás nélkül folyhatnak le. A kisérleti egyének egyidejű munkák esetén igyekeznek az egyik munka nehézségeit a másik munka szüneteibe, vagy könnyebb részleteibe belehelyezni.

8-ik bemutatás: A Vogt—Kroepelin-féle vizsgálatoknál használt kisérleti berendezés: kymographion és csengős metronom.

C) Nemcsak egyidejű szellemi működések, de szellemi munkával egyidejűleg végzett, figyelemmel járó testi munka is kölcsönös gátlást fejt ki. *Lehmann A.* többszörös ergografos vizsgálatok útján meghatározta egyes egyének munkagörbéjét olyankor, midőn a figyelem teljes erővel a testi munka felé fordult. Majd e munka folyama közben ismételten szellemi munkát is végeztetett egyidejűleg, miközben a testi munka mindannyiszor megcsökkent, még pedig az elmemunka nehézségének arányában. Ilyképpen, levonva az egyén tipusos munka-

görbéje által képviselt munkamennyiségből az egyidejű szellemi munka közben nyert kisebb munkamennyiséget, erőművi munkaegyenértékben tudta kifejezni a szellemi munka által felhasznált tudaterő mennyiségét. Lehmann szökőkútkisérletekkel meghatározta a fizikai munkamegoszlás törvényét, mely szerint: ha valamely határolt, de állandó, rendelkezésre álló munkamennyiség egyidejűleg több munkát végez, úgy ezek mindegyike bizonyos csökkenést (gátlást) szenved el, melynek viszonylagos nagysága egyenlő az energia azon hányadainak (törtrészeinek) összegével, melyek a többi egyidejű munkákra szolgálnak. L. szerint a testi munkának csökkenése egyidejű szellemi munka folytán ugyanezen fizikai *munkatörvény* szerint folyik le, vagyis az agy munkagép, melynek munkamegoszlási törvényei végeredményben miben sem különböznek bármely fizikai munkagépen kimutatható jelenségektől.

9-ik bemutatás: A Lehmann-féle vizsgálatok kisérleti berendezése. Kormozott kimographion. Lehmann-féle ergográf. Metronom. Munkagörbéknek s azok előállításának bemutatása.

D) Kétségtelenül demonstráltuk s mások többféle irányú vizsgálataival is megerősítettük, hogy a tudaterő véges, határos valami, melynek többfelé való megosztása csakis az egyes munkák irányításának (jóságának, teljességének, gyorsaságának) rovására történhetik. Arra nézve, hogy melyik ingerhatás (érzet v. képzet) ragadja magához a tudatosságot, illetve a figyelmet, befolyással bir az ingerhatások erőssége s az ezt feltételező tényezők, mint az inger ereje, a gyakorlat, az érzelmi hatás. Hogy azonban egyidejű, egyforma erejű ingerhatások közül melyik képes megszabni a tudatot, arra nézve Ranschburg számsorkisérletei adnak felvilágosítást. Öt- és hatjegyű számsorok téves felfogásainak elemzéséből kiderült, hogy gyakran hibázzuk el az oly sorokat, melyekben néhány egyidejűleg beható elem egymáshoz *hasonlít,* pl. egyidejűleg hat be 5, 8, 3, vagy 6, 9, 0, vagy 4, 7, 1. Leggyakoribb pedig a tévedés az oly soroknál, melyeknek néhány eleme *azonos,* pl. 129394, vagy 123994. Ezen alapon R. mesterségesen konstruált ú. n. *homogén* szám-

sorokat, melyeket ezen törvény alapján el kell hibázni; ugyanazon psichophisikai feltételek mellett pedig a lehetőleg különböző elemekből felépített *heterogén* számsorokat hibátlanul fogjuk fel.

E törvényt úgy fejezzük ki, hogy: egyidejű, homogén ingerhatások azonosságuk fokának arányában gátolják egymást a tudatban való önálló érvényesülésükben, avagy másként kifejezve, a tudat mezeje tágabb egyidejű heterogén, semmint egyidejű homogén ingerhatások részére.

E jelenség mutatja, hogy tudatéletünk legbonyolultabb jelenségei, a véletleneknek látszó tévedések és egyszerű törvények szerint folynak le.

A jelenség magyarázatát a Lehmann által megszabott munkatörvényben találhatjuk. Valószinűnek látszik, hogy az egyidejűleg beható ingerek közül a különbözők azért érvényesülnek jobban, mert különböző erőforrásokat véve igénybe, egymást nem zavarják, míg a hasonló s méginkább az azonos természetű ingerek részben vagy teljesen azonos erőforrásokat véve igénybe, egymás gátlására, egybeolvadásra s a hiányzó elemeknek más, téves elemekkel való pótlására vezetnek.

A konzonanciánál, hangegybeolvadásnál észlelhető jelenségek szerintem ugyanezen törvény nyilvánulásai.

(Folytatjuk.)

Budapest. *Dr. Ranschburg Pál.*

A KERTÉSZKEDÉS ÉRDEKÉBEN.*

Kedves Hallgatóim! E nyári iskolai szünetidőben az állami kertészeti tanintézetben (Budapest I. ker. Gellérthegy Ménesi-út 45. sz. a.) nők számára rendezett kertészeti tanfolyamban résztvenni szerencsém volt. Szerencsémnek azért mondom, mert a tapasztalatok megszerzésében gyönyörűségem tellett. E tanfolyamban nemcsak tanítónők vettek részt, akiknek érdekében voltaképen rendezte az intézet igazgatósága a földmívelésügyi miniszter rendeletéből, hanem a 39 hallgató közt volt több ifjú leány, sőt javakorabeli úri nő is.**

* II. ker. Iskolatársnők Szövetsége kötelékében tartott ismeretterjesztő előadás.

** Kívánatosnak vélem a jó ügy érdekében, hogy a működő tanítónők és a képző intézeteket végzett növendékek minél számosabban jelentkezzenek ily tanfolyam meghallgatására; a hatóságok a saját érdekükben a kiküldötteket bizonyos pénzsegítségben részesíthetnék; első sorban a székesfőváros hatósága támogathatná ama tanítónőit, akik gazdasági- és háztartási iskolákban működnek.

E tanfolyamban résztvettek: *a)* Kollár Endréné baróti, Rádli Lajosné bavanistei, Mészáros Anna csongrádi. Smoling Sarolta gyöngyösi, Bohacsek Róza hatvani, Stegmüller Mária hevesi, özv. Harsányi Ödönné egri, Major Irén makói, Farkas Róza mezőberényi, Meskó Erzsébet nagyszalontai, Becsek Borbála hosszúfalusi, Kapcza Ilona szolnoki, Cseresznyés Kornélia hajduszoboszlói, Aranyosi Róza németcsanádi, Zachariás Ilona vásárosnaményi áll. gazd. ism. isk. tanítónők, akik az államtól személyenként 100 korona segítséget kaptak (utolsó hármat a bpesti II. ker. áll. el. tanítónőképző intézet igazgatója ajánlotta, akik megelőzőleg júliusban a továbbképző tanfolyamot hallgatták u. a. intézetben); ezeket a kertészeti tanfolyamon megjelent miniszteri kiküldött arra kötelezte, hogy fölterjesztésben fejtsék ki, hogy a szerzett tapasztalatokat saját működési körükben mi módon értékesíthetnék; önköltségesek voltak: *b)* Huszka Hermin örkényi, Miltenberg Sarolta heves-adácsi, Dvorszka Ilona nagy-veszvercsi, Nigrinyi Etel nagy-kikindai, özv. Pável Aurelné belényesi tanítónők; *c)* Grósz Erzsébet, Köpesdy Ilona, Komáry Erzsébet, Rózsay Hermin, Surányi Sándorné székesfőv. tanítónők; *d)* más foglalkozásuak és magánosok: Kerékgyártó Ilona, Pápay Árpádné,

Mai előadásomnak az a célja, hogy felhivjam figyelmüket ilyen tanfolyam látogatására; ragadják meg az alkalmat, mihelyt ismét kinálkozik, mert a tanfolyam ingyenes és olyan ismeretekre tanít két tanár és két főkertész, amelyek minden rangbeli nőnek érdekesek és amelyeket mindegyik a maga társadalmi körében értékesíthet. Önök közül sokan saját kertes házukban laknak; ha eddig nem is voltak közönyösek a föld termése s annak értékesítése iránt: a kellő szakértelem hiányában vagy nem aknázták ki kellőképen a föld termőképességét, vagy idegen egyént fogadtak a művelésre, aki drága pénzen és nem mindig az önök hasznára munkálta a földet és értékesítette a termést.

Az élet nehéz viszonyainak közepette minden gondos szülő arra törekedik, hogy bizonyos szakiskolák és tanfolyamok elvégzésével biztosítsa leányának a megélhetés lehetőségét. Ámde ezek az intézetek nem fogadhatják be az összes jelentkezőket, de ha felvehetnék is, úgyis már túltermelést tapasztalunk a tanítónői, óvónői, pósta, telegráf és a kereskedelmi alkalmazottak pályáján. Kell tehát, hogy azok a nők, akik saját erejükből kénytelenek magukat föntartani, új pályáktól várják anyagi boldogulásukat. Ez egyik pálya volna a kertészkedés.

Amíg azonban a hatóság megnyitja 1—2 éves tanfolyamban a nők kertészeti iskoláját, ahol mindarról tanulnának, amivel asztalukat, éléskamrájukat elláthatnák, a fölöslegből esetleg pénzelhetnének: kell, hogy ezen érdekelt nők ilyen nyári rövid tanfolyamot is örömmel fogadjanak, ahol dióhéjba foglalva legalább irányítást kapnak, hogy néhány holdas kisbirtokuk jövedelmét és értékét szakértelemmel a maguk próbálkozásával mi módon növelhetik. Aki pedig ilyen tanfolyamot járt, az a jövőben elkerüli az ilyen öreg hibákat: nem veri le a dióval együtt a jövő évi rügyet a fáról, nem nyesi meg gondolomra gyümölcsfáját, a gyümölcsöt nem csomagolja akárhogyan, hanem megfelelő földbe megfelelő magot vet és a növényt igényéhez mérten növeli, gondozza; a szedett termést pedig körültekintéssel értékesíti nyers és konzervált állapotban.

Csak néhány adatot sorolok fel az ügy érdekében: ha mi magyar nők kellő szaktudással, kevesebb élhetetlenséggel és úr-

Fratincsics M., Faragó Ágota, Grosch Margit, Szabó Julia, Weninger Vilma, Némedy Mária, Trummer Irma, Pauliár Magda, Katsinka Kornélné, Jávorszky Valéria és Lujza, Braun Jakabné.

A hallgatók közül hárman a Mária Dorothea egyesület fentartotta Tanítónők Otthonában kerestek szállást és elismerőleg nyilatkoztak a gondos és olcsó ellátásról. E tanfolyam befejezése után többen Gödöllőre mentek az augusztus hó második felében tartott méhészeti tanfolyam meghallgatására.

hatnámsággal bírnánk, a bolgár kertészek ezrei nem vinnék saját országukba koronáink millióit; a görci cukros gyümölcs nem talált volna nálunk hálás piacot; a Riviera téli ibolyáit, Németország virágmag, gyógynövény és a vegyi célokra tenyésztett növényeket termőhelyei nem gazdagodnának a mi rovásunkra. Évenként hány millió koronával adózunk csak e címen a külföldnek: számot ad erről a statisztika!

Szeretünk jól élni, de azért csodálatosan közönyösek vagyunk anyagi jólétünk kiaknázatlan forrásai iránt. Hódolunk a külföld importjának, holott mi legalább is egyenlő értékű termékeket tudnánk előállítani. Túlságosan szeretjük az urat játszani, talán ezért rendelünk annyi portékát a külföldről. Szeretjük a kényelmet, ezért nem óhajtunk piszmogó munkával bibelődni. Szégyeljük a nyilvánosságot, ezért nem visszük termésünket a piacra. Egy kicsit restek is vagyunk, ezért nem védekezünk kellőképen és szomszédainkkal jó egyetértésben termésünk ellenségei ellen. Túlságosan sokat foglalkozunk hálátlan pártpolitikával, holott a szakértelemmel kezelt növény meghálálná fáradságunkat. Irigy szemmel nézzük azokat, akik az egyéb pályákon taposott ösvényeken járnak, azt hivén, hogy ott a fazék fenékig tejfel és konzervatif hajlamunk miatt nehezen barátkozunk meg az új életpályák nyujtotta előnyeivel. Parlagon hagyjuk eszünket, ugaron földünket, ahelyett, hogy szakismereteket gyűjtenénk, ahelyett, hogy kisbirtokunkat kellőképen művelnők. Akinek pedig nincs ingatlanja, csak napsugaras lakása van, ott is kertészkedhetik a maga hasznára és gyönyörűségére, ott is termelhet virágedényben gyümölcsöt, megfelelő pincében gombát; mert értsék meg: a kertészkedés nemcsak munkát jelent és anyagi jólétet, hanem örömöt, lelki üdeséget, testi egészséget, hasznos szórakozást.

A kertész rügyfakadástól lombhullásig gyönyörködik az Úr áldásaiban: a kelő nap benne fenséges érzelmet fakaszt; lelkét felvidítja az ébredő madarak koncertje; hálás a nap világosságáért és melegségéért, a harmatért, az esőért; örömmel szemléli a feslő bimbót; a szedett gyümölcsben munkájának díját látja stb. Aki a természetben szorgoskodik, az fölülemelkedik az emberek kicsinyes gondolkozásán, azt nem vezetik hiú ábrándok. És mennyivel egészségesebb a szabad ég alatt végzett munka, mint pl. a szűk, sötét szobában silány javadalmazással görnyedezve végzett idegbontó irásbeli foglalkozás!

Amidőn tehát ismételten figyelmükbe ajánlom, hogy ilyen tanfolyamban legközelebb résztvegyenek (nem kell oda protekció, ott mindenkit szivesen látnak, aki komoly célból jött, Szövetségünk vezetősége Önöket ajánlólevélben azonban erkölcsileg támogathatná), egyben vázolom, hogy rövid két hét alatt (auguszt-

tus hó első felében) milyen témákról kaptunk elméleti és gyakorlati oktatást. Ezzel különösen azokban óhajtok érdeklődést és kedvet ébreszteni, akik tudásukat saját gazdaságukban értékesíthetnék.

1. *Értékesítés.* Az egyik tanár azt tárgyalta, hogy a kerti fák és bokrok gyümölcseit és a konyhakerti terményeket hogyan lehet értékesíteni.

Az értékesítés a szedéssel kezdődik. Bemutatta a különféle szedőpóznákat; azt is mondta, hogy a szállítandó gyümölcsöt hüvös időben és nem teljes érettségében kell szedni, azután fagyapotban és a szemnek tetszetősen elcsomagolni szellős erős kosarakban, vagy lyukasztott ládákban. Mi magunk is csomagoltunk és pedig olasz módra, megfordítva; azaz előbb a láda tetejének belsejére raktuk a gyümölcsöt, aztán rászegeztük az alját. Amerikában külön házakban hütik le a gyümölcsöt közel nulla fokra elszállítás előtt, esetleg hütő kamrákban szállítják; így kerül a kényes szamóca is a legfrisebb állapotban Californiából Newyorkig. Megtanultuk a gyümölcs télire valo eltartásának módjait, pl. Franciaországban külön házakban a szőlőt friss állapotban tartják el nyárig klórkalciummal szárított levegőben.

Az aszalásra kerülő gyümölcsöknél és zöldségnél csak annyi vizet vonjunk el 60—70—80 foknyi hőmérséknél, amennyi a tartósság szempontjából szükséges. Aszaltunk különféle rendszerű aszalókályhákban, megelőzőleg pl. a szilvát leforráztuk, ezzel konzerváljuk a szint; az almát meghámoztuk és felszeleteltük gépekkel (az intézetben vannak nagy üzemre berendezett gépek, az egyik aszalóban több métermázsa gyümölcsöt lehet egyszerre aszalni) és hogy a hámozott vagy felszeletelt gyümölcs meg ne barnuljon, a víznek kénessavas nátrium és citromsav gyenge oldatába vetettük aszalás előtt. A léghuzatos kályhában való aszalás előtt azonban szabad a gyümölcsöt égő kénnel kénezni. Oly gépet is kezeltünk, amely az aszalt főzelékfélét kis téglaalakú porciókra összesajtolja.

A műhelyben gőzöltünk zöldborsót, babot és spárgát; cukoroldatban befőztünk szamócát; meggyet, cseresznyét, sárga- és őszi barackot, körtét, dinnyét, tököt, ringlót, füget. Megtanultuk a mult évi befőttek kandirozását és a görci módon való szugatozását. Készítettünk almakocsonyát és sajtot; a gyümölcsökben van ugyanis pektin nevű kocsonyaképző anyag, melynek megvan az a tulajdonsága, hogy a lét a húsból különválasztja; ezt a lét bepárologtatjuk és sürüsödéskor kocsonya lesz; aki kocsonyát akar készíteni, az a lét ne erjessze, de ha szörpöt akarunk készíteni, erjedjen a lé néhány napig. Készítettünk alma-, meggy-, ribiszke- és köszmétebort, málna- és

faieper szörpöt. Megismertük a szeszes erjedés föltételeit és a bor pasztőrözését. Oktatást kaptunk a gyümölcspálinka és -ecet elkészítéséről.

2. *Zöldségtermelés.* A másik tanár annak a ténynek felemlítésével kezdte előadását, hogy a magyar ember szégyel zöldséget termelni, noha pl. melegágyi műveléssel egy holdnyi területről évi 6000 K jövedelmet is szerezhetne.

Beszélt a termőföld vegyi összetételéről pl. magneziumot tartalmazó földben nem borul a káposzta. Tárgyalta a föld fizikai szerkezetét, a kert berendezését. Előadott a föld javításáról, a föld fekvéséről, az öntözés fajtáiról; t. i. ritkán kell öntözni, de akkor alaposan; az érdeslevelű növénynek csak tövét öntözzük, mert a levelen megálló vízcsepp mint gyűjtőlencse szerepel és a ráeső napsugár kiégeti a levelet.

Megismertük a hideg és heves trágyákat, ami az állat etetésével kapcsolatos, pl. ha a disznó magra kerül, heves trágyát ad. Érdekes, hogy a kertész a trágya hatását három évig használja ki: az első évben ültet tököt, dinnyét, uborkát, kelkáposztát, vörös répát; a másodikban répát, burgonyát, salátát, hagymát, petrezselymet; a harmadikban pillangós virágúakat; e szerint a zöldséges kertet három részre osztja be, hogy mindezeket minden évben termelhesse.

Megismerkedtünk a kerítés különféle fajtáival, a földmunkáló eszközökkel, a melegágy elkészítésével, a bevetéssel, az átültetéssel, a káros rovarok irtásának módjával, sőt megkaptuk erre vonatkozólag a rovartani állomás szerkesztette népszerű nyomtatványait is. A melegágynál felemlítette a tanár, hogy ablaka legfeljebb 12 fokos eséssel birjon, nehogy a merőlegesen ráeső téli napsugár kiégesse a növényeket.

Megtanultuk az üzemterv elkészítését, mert a termelőnek előre kell tudnia, hogy melyik zöldségféléből mennyit küldhet a megrendelőnek. Megismerkedtünk a csírapróbával, a halványító eljárással, pl. spárgánál.

Majd áttértünk a konyhakertészet különös részére és minden egyes növényfajtánál az eljárást külön-külön megismerve, megtanultuk a káposztafélék, salátafélék, labodafélék, gyökeres növények, hagymafélék, kobakfélék, hüvelyes vetemények, paradicsom, paprika, champignon, szamóca és retek termelésének föltételeit.

3. *Gyümölcstermelés.* Az egyik főkertész a gyümölcsök almás, csonthéjas, héjas és bogyós csoportja szerint elmondta, hogy névszerint az alma, körte, birs, noszpolya, barack, meggy, cseresznye, dió, mandula, gesztenye, ribiszke, köszméte, földi szeder és szamóca milyen összetételű és milyen mély földet kíván; így pl. a cseresznye meszes földet kíván, amíg a vizes-

ben mézgásodást kap; lejtős helyen, pl. a diót a legmagasabb helyre kell ültetni.

Beszélt a faiskola kerítéseiről, beosztásáról, földjének műveléséről és hogy melyik vadcsemetére milyen nemes fajtát lehet nemesíteni. Ezután sorra került bemutatással a törzsnevelés, a fa elcsomagolása és átültetése, a fa távolságának meghatározása, a termő nemes fák metszése különféleségének ismerete és másnemű gondozása; megismertük pl. az almafánál a fussikladium, az almamoly és vértetű ellen való védekezést.

4. *Virágtenyésztés.* A másik főkertész arról beszélt, hogy a virágoskert melyik növényét lehet szaporítani magról, dugványozással, szétosztással; érdekes, hogy a begoniát úgy szaporítják, hogy a levél alsó felületén bevagdalják a vastag ereket, a levelet nyirkos homokra teszik és felső felületére néhány kavicsot raknak; így lehet egy levélből 8—10 növényt termelni. Megismertük az egyes növényeken alkalmazható oltásokat és szemzéseket, az átültetés csinját-bínját és a légvonat veszedelmét. Oktatást kaptunk a trágyázás sokféleségéről. A szoba növényeinél műtrágyát alkalmazunk; 30 súlyrész foszforsavas ammoniakból, 20 rész kénsavas ammoniakból, 25 rész csilisalétromból és 25 rész salétromsavas káliból; ez anyagok keverékét 1000-szer annyi vízben oldjuk és csak ez erős táplálékra szoruló növényeket locsoljuk az oldattal. Megismerkedtünk az öntözés és permetezés, az árnyékolás és szellőzés különböző módjaival, valamint a növényvédés föltételeivel, pl. a pálma paizstetüjét szappanlével kell lemosni. Névszerint megismerkedtünk az egy- és kétnyári és az évelő növények, valamint a napot és árnyékot kedvelő növények csoportjaival. A kis háztartásban a gazdasszony természetesen csak korlátoltan alkalmazhatja pl. a nagy üzem eljárásait, de azért fogalmat kaptunk, mi minden munka vár még megoldásra a házában. Ellenben bőségesen okultunk a tekintetben, hogy a kis termelő is milyen haszont teremthetne szerény birtokából és hogy mi tanítók az ifjúságot és közvetve a népet mi minden hasznosra tanithatnók.

Az elméleti előadókban, a praktikus eljárásokban a szabad ég alatt, a szertárban és műhelyben rövid idő alatt annyi és oly sokféle új benyomást kaptunk, az előadók pedig világos magyarázattal és oly szíves készséggel elégítették ki tudásvágyunkat, hogy ez alkalommal is hálás köszönetet mondok a miniszternek, az intézet igazgatójának és az előadóknak, hogy megadták az alkalmat, hogy a szerzett tapasztalatokkal gazdagodjam.

(Budapest.) *Komáry Erzsébet.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége ez idei II. rendes közgyűlését 1906 junius 2-án *Temesvárott* tartotta meg. A tárgysorozat megkezdése előtt Telbisz Károly polgármester, udvari tanácsos üdvözölte a város nevében a Szövetséget, köszönte, hogy meghivásuknak engedve, első vidéki közgyűlését falai közt tartja meg. Rosenberg Augusta alelnök megköszönvén a szives meghivást, fogadtatást és vendégszeretet áttért a napirendre. Üdvözölte a jelenlevőket, fejtegette a Szövetség célját, ismertette keletkezésének történetét, az alapszabályokat s röviden vázolta ez évi működését. Megemlékezett azon — a Szövetség kebelébe tartozó — egyletekről, melyek különös tevékenységet fejtettek ki a társadalmi munka terén, mint a Kath. Nővédő Egylet, Lorántffy Zsuzsánna Egylet, Feministák Egylete, Vízcsöpptársaság. Köszönetet mond úgy az iparvédő, mint a gyermekvédelmi szakosztály által rendezett felolvasási cyclus előadóinak s mind azoknak, kik hozzájárultak ahhoz, hogy a Szövetség eszméi tért hódítottak.

Ezzel az ülést megnyitottnak nyilvánította.

Fábián Ilona jegyző felolvasta a delegatusok névsorát: Bogyay Kálmánné képviseli: VIII. ker. közjótékonysági-egyletet 1, Vízcseppt társaságot 2, Magyar védő-egyletet 2 szavazattal; Virányi Gézáné Művelt nők otthona 1 szavazattal; Geöcze Sarolta Magyar ker. munkásnők orsz. egyesületet 1, Tokaji ker. nőegyletet 1, Lórántffy Zsuzsánna-egyletet 1, Magyar gazdasszonyok orsz. egyesületét 1 szavazattal; Marsits Rosina Mária-Dorothea-egyesületet 1 szavattal; Glücklich Vilma Feministák-egyletet 1 szavazattal; Susich Vilma Temesvár Mehelai-egyletet 1 szavazattal; Perczelné Kozma Flóra Dávid Ferenc-egyletet 1 szavazattal: Breier Jenőné Pápa önképző leány-egyletet 1 szavazattal; P. Szendeffy Ida Az ált. közjotékonysági egyesületet Budapesten 1 szavazattal; Samarja Jánosné Rimaszombat és vidéke egyletet 2, Óbecsei magyar jótékonysági egyletet 1 szavazattal; Schwimmer Róza Nőtisztviselők egyesületet Budapesten 1 szavazattal; özv. Csiky Kálmánné Orsz. nőképző-egyletet Budapesten 3 szavazattal; Grossmann Janka Good Templar-egyletet Magyarországon 2 szavazattal; özv. Bessenyei Ferencé Klotild-egyletet Budapesten 1 szavazattal; Jurenák Janka Tabitha-egyletet Budapesten 1 szavazattal; Roediger Gyuláné Székelyudvarhelyi jót. egyletet 1 szavazattal. Következett a jegyző évi jelentése. Utána pénztárnok beszámolt a vagyoni helyzetről s előterjesztette a jövő évi költségvetést. A pénztárvizsgálók személyesen nem jelenhettek meg. Hérich Károlyné jelenleg a Szövetség képviseletében Milanóban tartózkodik,

Sebestyénné Stettina Ilona és Hatvany Józsefnét családi körülmény akadályozta az eljövetelben. Így felolvasták abbeli nyilatkozatukat, miszerint mindent rendben találtak. A közgyűlés megadta a felmentvényt.

Alelnök sajnálattal jelentette, hogy Sulyok Ylda titkár állásáról lemondott, felkérte a közgyűlést, hatalmazná fel őt jövő közgyülésig, midőn úgyis tisztujítás leend, egy ideiglenes titkár választására. Közgyűlés jóváhagyta az alelnök kívánságát.

Következett a M. N. Sz. tanácsának indítványa az együttiskolázás kérdésében való állásfoglalás, illetve ennek megvalósítása iránt teendő gyakorlati lépések tárgyában. Előadó helyett alelnök ismertette a kérdést. A tanács indítványa így hangzott: engedtessék meg azon városokban, hol felsőbb leányiskolák nincsenek, hogy a leányok minden nehézség nélkül a fiú iskolába iratkozhassanak be. *Marsics Rozina* aként óhajtja módosítani, miszerint ez ujítást fokozatosan kellene megkezdeni, tehát elsősorban a csupán népiskolákra lenne célszerű kiterjeszteni. *Geöcze Sarolta* szinte ezen az álláspontón van, szerinte az ovodáktól kellene kezdeni. *Glücklich Vilma* figyelmezteti a közgyűlést, miszerint a mai generációt sem szabad tekintet nélkül hagyni, így a tanács indítványához járul hozzá, melyhez részéről azon kibővítést is csatolja, hogy az összes szakiskolák s az egyetem eddig zárt fakultásai is nyittassanak meg a leányok részére. Így a közgyűlés abban állapodott meg, miszerint folyamodjék a M. N. Sz. aziránt 1. iktattassék törvénybe, miszerint ezentúl az ovodákban és elemi iskolákban fiuk és leányok együtt oktattassanak. 2. Tekintettel azon leányokra, kik vidéki városban lakván, nem férhetnek hozzá a felsőbb leányiskolákhoz, azok számára engedélyeztessék egyszersmindenkorra a fiu iskolákba való beiratkozás. 3. Nyittassanak meg leányok részére az összes szakiskolák s az egyetem eddig még hozzá nem férhető fakultásai.

Következett a Feministák egyletének indítványa (pártolta a Nőtisztviselők egyesülete és a Good Templar egyesület) a *női szavazat*-jogi szakosztály szervezése tárgyában. Előadó Schwimmer Róza. Ismertette az előterjesztés jogosultságát. Hozzászóltak özv. Csiky Kálmánné, Geöcze Sarolta, Bogyay Kálmánné, kik korainak találták a kérdést és ismerve fajunk tulajdonságait veszedelmesnek vélik e téren a rohamos ujítást. Perczelné Kozma Flóra, Grossmann Janka, Glücklich Vilma üdvösnek s szükségesnek találnák a mostani állapotok megszüntetésére; e célból a szakosztály felállítását óhajtják. Samarjay Jánosné névszerinti szavazást kért, mire Schwimmer Róza még az ellenvetéseket cáfolta. Alelnök elrendelte a névszerinti szavazást, melynek eredménye: *mellette 10, ellene 18*, így 8 szótöbbséggel a közgyűlés elvetette az indítványt.

Ezután alelnök jelentést tett a nők nemzetközi szövetségének évi működéséről, s miután Geöcze Saroltát és Glückltch Vilma a jegyzőkönyv hitelesítésére kérte fel, bezárta a közgyűlést.

Délután 3 órakor folytatódott a munka, s következtek a különböző szakosztályi jelentések. 1. *Iparvédelmi* szakosztály jelentését felolvasta Bogyai Kálmánné. 2. *Gyermekvédelmi* szakosztály jelentését felolvasta Samarjay Jánosné. 3. *Családügyi* szakosztály jelentését fel-

olvasta Schwimmer Róza. 4. *Betegápolásügyi* szakosztály jelentését felolvasta Perczelné Kozma Flóra. 5. *Alkoholellenes* szakosztály jelentését felolvasta Grossmann Janka. 6. *Munkásnőügyi* szakosztály jelentését felolvasta Sckwimmer Róza. 7. *Ifjuságvédelmi* szakosztály jelentéséről referált Glücklich Vilma. Ezután következett a délelőtti napirendről lemaradt Nőtisztviselők egyesülete és Mártha egylet által pártolt *Magyar béke-egyesület indítványa*, a békeügy érdekében szakosztály felállítása. Neumann Arminné nem jelenvén meg, Schwimmer Róza vállalja el az indokolást. Közgyűlés egyhangulag megszavazta a szakosztály felállítását.

Ezután alelnök meleg szavakban mondott köszönetet úgy a vidéki delegátusok, mint Temesvár közönségének kitartó figyelméért. Marsics Rozinának fáradozásáért az ülést bezárta.

Utána Szmik Antal főmérnök úr érdekes felolvasást tartott a magyar csipkéről.

*

A Hernád-utcai női ipartanfolyam. Az 1904/5. iskolaévben a Székesfővárosi Tanács a Hernád-utcában polgári leányiskolát, női ipartanfolyamot, kereskedelmi tanfolyamot és háztartási iskolát létesített. Ez iskola célja a növendékeket a házias, kereskedelmi és ipari dolgokra kiképezni.

Mennyire időszerű volt különösen az ipartanfolyam megnyitása, világosan bizonyítja a növendékek száma — jelenleg 140, — mely már a második esztendőben szükségessé tette az ipartanfolyam megnagyobbítását.

E tanfolyam célja azon növendékek, kik a polgári avagy felső népiskolát elvégezték, a női kézimunkákban (egyelőre egyszerű és díszes fehérneműek és felső ruhák szabása és varrása) szakszerűen kiképezni. Az iskola azonban nemcsak úgy akarja növendékeit kiképezni, hogy azok önállóan tudjanak dolgozni, hanem célja egyszersmind az arra rátermett lányok kimüvelése olyanformán, hogy művészieseu továbbfejlesszék a fehérneműek és ruhák varrását, hogy önálló tervezgetés által a hazai ipart emeljék.

Nagy üzleteinkben a legtöbb modell külföldi, igen sok divatlap német lap egyszerű fordítása, miért ne lehetne mindezt megváltoztatni?

A tanfolyam szervezete a következő: a növendékek 2—2 csoportja felsőruha és fehérneműek varrásával foglalkozik; a téli hónapokban heti 20, a nyári hónapokban 22 órában, felváltva délelőtt és délután varrnak és szabnak. Heti négy órában díszítményi rajzoktatást kapnak (síkdíszítmények, kézimunkák előrajzolása, önálló tervezgetések s ezek kifestése); azonkívül a két első csoport növendékei heti egy órában számtant, a két második csoport növendékei heti egy órában magyar nyelvet (egyszerű fogalmazás, közéleti fogalmazványok, könyvek vezetése stb.) tanulnak. Az istentiszteletet a polgári iskola növendékeivel végzik.

A tandíj a szülők vagyoni állapotához mért; az évi 30 korona egyenes adónál kevesebbet fizetők tandíjmentesek, 30—60 koronáig fél tandíjat, azonfelül pedig egész tandíjat fizetnek (30 korona, négy részletben).

A növendékek vagy maguk veszik a kézimunkákhoz szükséges

anyagot, avagy másoktól kapják s így mások számára dolgoznak. Minden munkadarab varratási díja meghatározott. Az ez által egybegyűlt összeg az iskolaév végével a szorgalmas és szegény tanulók közt jutalomkép lesz kiosztva. Jelenleg 31 különféle varrógép és több szaklap (rajz és kézimunka) áll rendelkezésükre.

A második év végén a növendékek végbizonyítványt kapnak. Minden iskolaév végén a kézimunkák a kiállításon (május végétől június közepéig) megtekinthetők.

Az iskola jelenlegi igazgatója — Szemző Lajos — igen szépen gondoskodott arról is, hogy a növendékek legalább az egyszerű, polgári főzést is elsajátítsák. Emiatt az önként jelentkező ipartanfolyam növendékei közül 40—50 a szabad délelőtti órákban főz. A bevásárlást, elszámolást maguk végzik, szintúgy ellenőrzés mellett maguk jegyzik fel a tanultakat. A szépen, de nem pazarul berendezett konyha öt tűzhelye körül 8—10 növendék foglalatoskodik. Az élelmiszerek bevásárlására egyenként egy étkezésre 60 fillért hoznak. Az ételeket maguk fogyasztják el; öt naponként új étlapot készítenek s ezt az igazgatónak előre bemutatják.

A legközelebbi jövőt illetőleg tervezve van, hogy a növendékek a finom fehérneműek és kézimunkák mosását és vasalását szintén elsajátítsák (e célra berendezett mosókonyhában); szellemi életükre pedig jó hatással lesz az ifjúsági könyvtár felállítása.

A tanfolyam vezetői: Buchwald Sándorné, Kotsis Katalin (felsőruha varrás és szabás); Kovácsy Erzsi, Zadubánszky Irén (fehérneműek szabása és varrása), Petz Lujza (elméleti tárgyak), Schwarcz Mária (díszítményi rajz) és Göcze Erzsébet (főzés). *Relković Davorka.*

*

Susan B. Anthony. A «Nemzeti Nőnevelés» megemlékezett ugyan már e kiváló nőről, legyen szabad nekem e megemlékezést kiegészítenem.

Az angoloknak «grand old man»-jük, az amerikaiaknak «grand old woman»-jük volt. Susan B. Anthonyt tisztelték ezen a néven az Unióban. De nemcsak ott, hanem az egész világon, ahol az emberek egyenjogúsításáért dolgozókat ismerik.

Arcképe utóljára 1904-ben járta be a világ sajtóját, amikor a szavazatjogi nőszövetség három napig tartó munkájánál ismerkedett meg vele az európai közönség. Akik ennek a munkának részesei voltunk, mindenkor megilletődéssel gondolunk a nagy asszonyra, akit a halál március közepén 87-ik születésnapja után következő napon ragadott el.

Nagy élet, erős, hatalmas élet aludt el Susan B. Anthonyval. Szinte mesés élet, a mi gyenge, megalkuvásra mindig kész, küzdelmeiben erőtelen mai társadalmunk szemüvegén keresztül nézve. Susan B. Anthony a társadalmi reformerek valódi hőseihez tartozik. Azokhoz, akik bátran, hajthatatlanul, szenvedést és nyomort semmibe sem véve, harcolnak a maguk igazáért.

Ifjú leány korában — alig volt még 15 éves — lépett ki az emberi egyenjogúsítás harcmezejére, amelyen hosszú, dicsőséges életén keresztül vitézül vezette a szociális reformért dolgozó amerikaiak

rengeteg csapatát. Eleinte csak a pályatársai sorsán akart lendíteni Susan B. Anthony, aki a tanítónői pályán működött, de csakhamar rátért az általánosabb munkára és élénk részt vett az északamerikai Uniót foglalkoztatott harcokban. A rabszolgafelszabadítás érdekében e mozgalom vezetői mellett dolgozott fáradhatatlanul, puritán lelkesedésének tüzével. Az igazi demokráciának, minden ember egyenjogúsításának leglelkesebb szolgája volt. Hogy a nők egyenjogúsítása foglalta le erejének legnagyobb részét, magától értetődik egy társadalomnál, amely a demokrácia tökélyét akarta személyesíteni, holott a demokratikus intézményeit, szellemét csák a férfiak javára gyümölcsöztette. A nők politikai egyenjogúsításáért folyó világküzdelemnek ő a megalapítója. 1848 nyarán vezetett először politikai nőgyűlést. Határtalan lelkesedést, de mérhetetlen gúnyt és bántalmat is vont maga után ez a kezdeményezés. Susan B. Anthony úgy a lelkesedésből, mint a gúnyból és bántalmakból újabb erőt merített és ez a kétféle elem erőforrása maradt mindaddig, amíg az üldöztetés, a bántalmazás megszűnt, hogy az egész civilizált világ elismerésének, hódolatának adjon helyet. Amerikai szokás szerint «the Susan» szószékről, színpadról, szabad ég alatt, gyűléstermekben, magányos farmokban, világvárosi gyülekezeteken, mindenhol hirdette az emberek egyenjogúsításának igéjét, ahol emberekre talált. Beszélt ő elhagyott farmokon nehány szál embernek ép oly lelkesen, odaadóan, mint a munkásnegyedek ezernyi hálás tömegének. Gyújtó szavával a hatalom birtokosainak orra alá sokszor erős borsót tört.

Munkája kezdetén a szó szoros értelmében kővel dobálták a bátor kezdeményezőt, de élete végén a tiszta elismerés, a hálás szeretet, a rajongó, kitartó hódolat fénysugarában fürödhetett. Elérte a legnagyobbat, amit ember elérhet: munkájának sikerét. Amerika mind több és több jogot adott a nőknek, a politikai jogot is mind több és több állam. Egyetlen vágya volt, hogy Oregon döntését, amelyet június 4-ére várnak, még megérje. Barátai írják: «Az oregoni nők politikai egyenjogúsítása biztosítva van, nagy vezérünk ezt a diadalt már nem éri meg, de az ő nevében fogunk győzni, mint ahogy az ő nevében küzdöttünk.»

A csodálatos erejű nő életének utolsó percéig teljes szellemi erőben volt. Születésnapján, amelyen az egész világról elhalmozták a hódolat jelével, gyengélkedve bár, de mozgékonyan foglalkozott barátaival és tisztelőivel, és másnap, halála napján csak a nők választójogán jártak a gondolatai. Felelevenítette maga előtt élete legbüszkébb napjainak emlékét, a női szavazójogi liga impozáns megalakulási ünnepélyét. Elragadtatással beszélt arról a hatalmas gárdáról, amelyben a megalakuláskor biztosítékát látta annak, hogy életének főmunkája befejezést nyer majd akkor is, ha az ő hűséges kezeiből kihull a munka fegyvere.

Reverend Anna H. Shaw, aki Susan Anthony utolsó lehelletéig mellette volt, azt írja utolsó perceiről: «Az az ügy lebegett szemei előtt, amelynek egész életét szentelte. Erről az ügyről beszélt és azokról az egyénekről, akik szolgálják. «Látom lelkesedést tükröző arcaikat, amint előttem elhaladnak, — mondta — nem tudom neveiket felsorolni, de ismerem valamennyiöket, ahogy most elvonulnak

előttem. Ismerem őket egytől-egyig, és szeretem valamennyiöket. A lelkes, odaadó nőknek milyen gyönyörű testülete volt az és milyen jók voltak hozzám!»

Haláltusáját az élethez való ragaszkodás megnehezítette. «Oregon diadalát, Oregon diadalát hogy nem érem már meg!» sóhajtozta. «Keserves: így elpusztulni küzdelem közben, a diadal küszöbén!» Utolsó lehelletéig öntudatnál volt és a nők választójogával foglalkozott. Minden tulajdonát a nőmozgalom céljaira szentelte.

Halála hírére fejedelmi gyászt öltött Rochester város. A lobogókat félárbocra vonták fel, az összes harangok szóltak. Teteme templomban volt kiállítva, hol női egyetemi hallgatók fölváltva őrt állottak. A nép néma tisztelettel órákon át vonult el a tetem előtt. Temetése alatt az üzletek zárva voltak, az összes iskolákban pedig Susan B. Anthony életét ismertették a tanítók. Roosevelt elnök, a washingtoni szenátus és számtalan más testület átiratokban és sürgönyökben fejezték ki részvétüket a nagy halott agg nővérének és az amerikai választójogi szövetségnek. Az egész amerikai sajtó bőven méltatta a nagy halott emlékét, amely élni fog, amíg az emberi pietás ki nem hal.

A filiszter lelkek nem győzték bátorságát csodálni, amellyel 1904-ben a nőkongresszus vezetőinek fogadtatása alkalmával a német császárnéval beszélt.

«Lányom — mondta az aggságában is csodálatos frisseségű nő a császárnénak — érdeklődnie kell ám a nőmozgalom iránt! A *férjének* pedig mondja meg, hogy igazi uralkodó, igazi császár csak akkor lehet, ha a nőknek is megadja mindazokat a jogokat, amelyek emberi jusként kijárnak nekik.» S ha a német császárné ma nőmozgalmi lapokat olvas, a háziipari munkások mérhetetlen nyomorát észreveszi és másokkal is észrevétetni, ha a nők oktatásának tanulmányozására alapos előkészületeket tett, az legnagyobbrészt Susan B. Anthony befolyásának eredménye. Ő a maga természetes, logikus észjárásával, külső formák mellőzésével még az ilyen konzervativ, elzárkózott fejekbe is érdeklődést tudott belevinni olyan dolgok iránt, amelyek a német császár három «K»-ján kívül esnek.

Mi, akik Berlinben személyesen csodálhattuk a nagy asszony rendkívüli személyiségét, akik élveztük anyai szeretetének meleg megnyilvánulását, tanultunk szívós akaratának bátorságából: hálás szeretettel őrizzük nemcsak a nagy vezér, hanem az emberi hivatását tökéletesen betöltött nő emlékét. *Bédy-Schwimmer Rózsa.*

*

A József kir. herceg szanatórium. Az Ujvárosháza termében ma tartotta meg közgyűlését a József királyi herceg Szanatórium-Egyesület. A közgyűlésen, mely igen népes volt, sokan jöttek el az ország minden részéből; így százkét város részéről 387 küldött vett részt a tanácskozáson.

A gyűlésen Lukács György elnök üdvözölte a vidéki tagokat, azután bejelentette, hogy a József királyi herceg emlékére épülő József-szanatórium még ebben az évben tető alá kerül. Az építés költsége, hála a társadalom áldozatkészségének, már jóformán meg-

van. Ezután Verner László előterjesztette az elnöki jelentést, melyből kitünik, hogy a tagok száma egy év alatt 6452-vel szaporodott. Ágy-alapítványokat tettek: Berthold Lipótné grófné, a kohómunkások, Károlyi Lajosné grófné. 2000 koronás alapítványokat tettek: Szabadka város, Tisza Istvánné grófné, Thonet Gyuláné, Párvy Sándor, Radnay Farkas püspökök, Takács Menyhért jászóvári prépost: Városy Gyula érsek, Vaszary Kolozs hercegprimás, Schoeller Gusztáv, az Osztálysorsjáték, a szamosujvári szanatórium-bizottság, Horváth Zsigmond és neje, az országos Vöröskereszt-Egyesület, Weszelyné Balajthy Ilona. A vidéki bizottságok száma 38. Az egyesület vagyona ez évben százezer koronával gyarapodott és ma 531.000 korona. Ör, vendetes része a jelentésnek, hogy Auguszta királyi hercegnő állandóan figyelemmel kisérte a népmentő akciót, azoknak a lelkes hölgyeknek, akik a legodaadóbban működtek, egy arany amulettet engedélyezett, melyen írása után vésett következő jelmondat van: Ez emlék kisérje útjain. Az emléket az egyesület tizenhét lelkes hölgytagja kapta eddig.

*

Gazdasági és háztartási iskola Budapesten. A közigazgatási bizottság mai ülésén Verédy tanfelügyelő bejelentette, hogy a kultuszminiszter Budapesten gazdasági iskolát akar létesíteni. — Glück Frigyes fővárosi bizottsági tag azon buzgólkodik, hogy nők számára háztartási iskolát létesítsenek. Ez iskolában a háztartást, főzést, konyhakertészetet stb. tanítanák. Régóta sürgetjük egy ilyen iskola létesítését s örömmel üdvözöljük a kezdeményezést. Budapest székesfőváros kétségtelenül áldozatkészségével segítségére lesz a kultuszminiszternek a terv keresztülvitelénél.

*

Zirzen Janka síremlékének elkészítésével a gyűjtő-bizottság *Bory Jenő* fiatal szobrászművészt bízta meg. A gyönyörű terv másolatát legközelebbi füzeteink egyikében be fogjuk olvasóinknak mutatni. Addig is kérjük Zirzen Janka azon tanítványait, kik az emlékre még adományaikat be nem küldték, sziveskedjenek az emlékre szánt összeget *Zöllner Erzsébet* úrnő címére az «Erzsébet Nőiskolába» István-út 93. szám alá minél előbb beküldeni, hogy az emlékműre még szükséges 2000 korona is fedezetre találhasson.

*

A kiadóhivatal üzenete: Olvasóink közül mindazoknak, kik a jelen évi (esetleg mult évi) előfizetési díjat még be nem küldötték, a jelen füzettel utalványlapot küldünk s kérjük, hogy azt felhasználni sziveskedjenek. Mindazok, kik az előfizetési díjat októberig be nem küldik, postai megbizással leszünk kénytelenek az előfizetést bevételezni, ami az ügykezelést jelentékenyen megnehezíti.

IRODALOM.

IRODALMI KINCSEK. Kiadja az Athenæum.

Öt gyönyörű kis könyv került a kezembe, hinni is alig mertem, hogy magyar könyvek. Formája, papirja, nyomása, kötése azokra a kedves kis angol kötetekre emlékeztetnek, melyeket oly szívesen visz magával az ember útra, magányos kerti sétákra s oly örömmel rendezget könyves polcán, asztalán; szereti, ha mindig keze ügyében vannak, mert tartalmuk élvezetet, okulást nyújt s mert sem kezét, sem szemét fölösleges munkával nem terhelik, könnyűek, olvashatók, csinosak. Örömmel győződtem meg arról, hogy a puha finom, egyszerű, zöld bőrkötésű csecse-becsék *magyar könyvek*, még pedig a javából: igazi *irodalmi kincsek*. Nem tudom, hosszabb sorozat kerül-e piacra belőlük? Valószinű; de ezen az öt könyvecskén sem sorozatszámot, sem kiadói hirdetést nem találtam; minek is az ilyen könyveknek reklam! Örömmel fogja venni, keresni minden könyvbarát, ha egyszer látta, megismerte, vagy hírét hallotta. Az első kötet, melyet végig olvastam, s melyet nem célzatosság nélkül nevezek elsőnek, *Beöthy Zsolt* könyve, «A magyar irodalom kis tükre», az a klasszikus előadássorozat, melyet a millénium alkalmából Beöthy az egyetemen, a Kisfaludy-Társaságban s a Mária Dorothea-egyesületben tartott. *Irodalmi kincsek* elé valóban megfelelőbb bevezetést keresve sem találhatnánk. Gyönyörű kép is diszíti e kötetet, a szerzőnek arcképe, annak a szép domborműnek a másolata, melyet Beöthyről Strobl mintázott. — A másik kötet Madách Imre remekművét «Az ember tragédiáját» tartalmazza Madách arcképével. Alexander Bernát írt e műhöz méltó, rövid de jellemző bevezetést. — A következő kötetben Vörösmarty válogatott költeményeit (és arcképét) találjuk Beöthy Zsolt bevezetésével, míg a negyedik Kisfaludy Sándor Hymfi dalait tartalmazza. Ehhez gr. Széchen Antal írt ismertetőt és életrajzot. — Az ötödik kötet Heine «Dalok könyvét» adja Endrődy Sándor gyönyörű fordításában, Heine életét is Endrődy írja meg e kötetben, melyben Heine arcképét is feltaláljuk. Ismertetni és ajánlani nem kell e műveket, mindenki gyönyörűséggel olvassa újra és újra. De hogy e szép sorozat folytatását lelje: az olvasóközönség kedvéért szívből kivánhatjuk. *S. J.*

*

Új nevelésügyi folyóirat. «*Polgári Iskola*» címmel havonként kétszer megjelenő folyóirat jelent meg Donszky Lukács (Budafok) szerkesztésében. A lap homlokzatán dr. Ballagi Aladár neve áll, mint lapvezéré. Az eleven szellemű lapra, melynek előfizetési ára 8 korona, felhívjuk olvasóink figyelmét.